

Am fost printre eliberatorii Orașului Sfânt

Anul acesta, 2024 în 5 iunie (după calendarul evreiesc) se sărbătorește Ziua Eliberării Ierusalimului în 1967. Eu am avut norocul să particip la acest eveniment rar, care s-a petrecut de foarte puține ori în istorie. Prima oară a fost când David a intrat în orașul iebusit, ocupându-l fără luptă în jurul anului 1000 î.e.n. Prin 165 î.e.n. Maccabeii au recucerit orașul de la greci. În 132 e.n. Bar Kohba l-a recucerit pentru o scurtă perioadă de la romani. De atunci steagul Israelului nu a mai fluturat peste Muntele Templului. Voi împărtăși aici câteva dintre amintirile mele din acele zile ale anului 1967.

Eram student în anul întâi la Universitatea din Tel Aviv, o universitate nouă, care pe atunci era și arăta cu mult mai mică ca acum. Eu studiam lingvistică ebraică și limbi semitice, inclusiv lingvistică arabă și islam. Pe vremea aceea anul întâi la limba ebraică era foarte solicitant. El era de fapt un an pregător, examenul de admitere având loc la sfârșitul lui și nu înainte de începerea studiilor, ca la alte facultăți. Se poate că universitatea nu avea încredere în cunoștințele absolvenților de liceu în acest domeniu. Examenul era simplu: se susținea la două materii de bază, iar la ambele trebuia să primești nota 10. Dacă nu, zburai! Și tocmai când eram în plină pregătire pentru aceste examene, pe la începutul lunii mai, imediat după Ziua Independenței, a început o perioadă de tensiune enormă, când egiptenii și sirienii au declarat că vor ataca și cuceri micul Israel. (Atributul era potrivit după cum arăta Israelul pe vremea aceea.) Au închis Canalul Suez, iar consilierii sovietici din cele două țări au părăsit în grabă zona.

Eu mi-am terminat serviciul militar obligatoriu și încă un an ca ofițer, dar am început facultatea abia cu vreo doi ani mai târziu. Între timp am lucrat pentru a-mi finanța o parte din studii. În această perioadă eram rezervist, ca toți tinerii din Israel. Eram încadrat într-un regiment de tancuri, aparținând comandamentului armatei din porțiunea centrală a țării. De competența lor era printre altele să apere orașul Ierusalim în caz de război. Era o misiune foarte problematică, deoarece conform armistițiului din 1949 era interzisă introducerea în oraș a armamentului greu, inclusiv tancuri. Un batalion de tancuri din regimentul nostru era ținut în afara orașului, într-un loc foarte frumos numit Sataf. Din acest batalion, o companie de trei-patru tancuri aștepta chiar în oraș, aflându-se acolo clandestin, printr-un șiretlic de care probabil numai israelienii sunt în stare, așa cum vom vedea în continuare. Tancurile se aflau în cazarma Schneller de pe strada Malchei Israel.

Merită să scriem câteva rânduri despre această clădire-monument, care din păcate nu mai există. Clădirea a fost construită de renumitul misionar luteran german Johann Schneller. Construcția a început în 1855, clădirea fiind destinată inițial să devină un orfelinat. Era una din primele clădiri ridicate în afara zidurilor Orașului Vechi. Acest orfelinat a cunoscut o tristă notorietate, atât datorită încercării misionarilor de a aduce aici armament din Germania pentru a pregăti războiul contra evreilor, cât și pentru că în 1934 corul de copii al orfelinatului a cântat în cinstea zilei de naștere a lui Hitler.

La începutul celui de al Doilea Război Mondial conducerea britanică i-a expulzat pe rezidenții de origine germană din Palestina, (majoritatea au ajuns în Australia) iar fostul orfelinat a fost transformat în cazarmă a armatei britanice. În 1948, când britanicii s-au retras, baza militară a fost cedată armatei israeliene. Din păcate în 2008 complexul a fost demolat. Acolo au fost încartiruite unități de tancuri, unități secrete de informații, iar în ultimii ani și unități de apărare civilă. Acum în locul bazei militare s-a construit un cartier ultra-religios.

Menținerea tancurilor în centrul orașului, care pe atunci era mult mai mic ca acum, nu era o sarcină deloc simplă. Marea problemă era că tancurile aveau nevoie nu numai de îngrijire exterioară. Din când în când motoarele trebuiau pornite și tancurile, pe cât posibil, mișcate din loc. Când un tanc nu funcționa, trebuia înlocuit fără știrea observatorilor de la ONU. Sistemul era simplu, dar ingenios. Soldații ONU erau invitați la o petrecere cu muzică, băutură și fete. În toiul veseliei se porneau motoarele. Zgomotul era infernal, fiind vorba de tancuri Sherman din al Doilea Război Mondial. Dacă un tanc trebuia schimbat, o remorcă îl ducea la Sataf și alta aducea unul nou. Niciodată nu am fost prinși!

În 5 iunie, când a izbucnit războiul, tancurile de la Schneller au apărut la intrarea în Orașul Vechi în câteva minute, iar cele de la Sataf în mai puțin de o oră. Toată lumea s-a minunat de promptitudinea acestor apariții, chiar și populația civilă. Luptele cele mai grele au fost purtate de infanterie, în special cele din tranșeele de pe Giv'at Hatahmoșet (Dealul Muniției) fiind soldate cu numeroase victime. Totuși și din unitatea noastră au căzut câțiva și au fost și răniți. Au fost lupte pentru cucerirea dealurilor din jurul Orașului Vechi, printre ele spitalul Augusta Victoria și muntele Scopus, acolo unde înainte de 1948 se afla Universitatea și spitalul Hadassah. Armata iordaniană a încercat să vină din Ierihon, dar noi am respins-o.

În dimineața de 7 iunie, două zile după începerea războiului, a început cucerirea Orașului Vechi, fiind vizate în primul rând Zidul Plângerii și Muntele Templului. Primul tanc care a intrat în orașul vechi nu a fost din regimentul nostru, ci din alt regiment care a ajuns între timp la Ierusalim. Pe acest tanc se afla comandantul bătăliei pentru Ierusalim, generalul Mota Gur. Tancul a intrat prin Poarta Leilor, acolo unde dușmanul se aștepta cel mai puțin. Apoi au intrat și tancurile regimentului nostru. Cel mai mare pericol l-au constituit lunetiștii iordanieni, aflați peste tot. Imediat după încetarea focului am ajuns la Zidul Plângerii. Platforma din fața lui era foarte îngustă, casele ajungeau până la mai puțin de un metru de zid. Apoi am urcat pe Muntele Templului. În această bătălie crâncenă pentru eliberarea Ierusalimului au căzut 182 de soldați, un sfert din totalul morților din Războiul de Șase Zile.

După cucerirea definitivă a orașului, regimentul nostru a continuat luptele pe teritoriul Iordaniei. Am ajuns până la râul Iordan și am fost încartiruiți în Ierihon, unde s-a stabilit și comandamentul zonei. Eu am fost reținut în serviciul militar până în toamnă, pierzând astfel prima sesiune de examene. A fost o lovitură neplăcută, fiindcă majoritatea colegilor s-au întors la timp pentru examene. În plus, oficialitățile de atunci încă nu erau pregătite pentru situații de urgență și nu aveau soluțiile potrivite pentru studenții care erau obligați să rămână în armată o perioadă mai lungă, sau se aflau într-o altă situație fortuită. Nu a fost deloc ușor, dar în anul doi eram deja asistentul unuia dintre cei mai renumiți profesori de lingvistică ebraică. Astfel am reușit să recuperez totul!

Pentru noi, soldații, războiul arată cu totul diferit de cum îl percep cei care conduc armate de acasă, din fotoliu și rezolvă probleme politice scriind versuri. Pentru noi prima grijă este să rămânem teferi, să îndeplinim ordinele și să reușim în misiunile care ni s-au dat.

Cea mai frumoasă amintire din acest război a fost pentru mine întâmplarea petrecută după cucerirea unei poziții ale armatei iordaniene, părăsită în grabă de soldați, care au lăsat în urmă tot ce aveau. În căsuța cu geamurile larg deschise, populată de lunetiști, nu erau cine știe ce lucruri de valoare, dar lângă o pătură și o pușcă aruncate pe podea am descoperit cu surprindere un obiect așezat cu grijă pe un scaun. Era ultimul lucru pe care m-aș fi așteptat să-l găsesc într-un asemenea loc, pentru mine ceva infinit de valoros: manualul de limba ebraică pentru *olim hadașim* (nou veniți) intitulat *Elef Milim* (O mie de cuvinte), pe care mulți dintre românii ajunși în Israel o țin minte de la *ulpan* (școala de limbă ebraică). Cartea rămăsese deschisă pe scaun. Soldatul căruia i-a aparținut cartea tradusese fiecare cuvânt în arabă, caligrafiindu-l cu un creion. Această carte celebră a fost scrisă de primul profesor de limba ebraică pentru *olim hadașim* din Israel, Aharon Rozen, care era un unchi al meu, originar din Cluj, venit în Israel în 1927. Limba ebraică o învățase la Cluj, la fel ca tatăl meu și toți unchii mei. Mai țin minte și astăzi emoția care l-a cuprins când i-am adus cartea. Era aceeași emoție pe care am simțit-o și eu când am găsit-o pe câmpul de luptă. Pe vremea aceea el locuia în cartierul Beit Hakerem și era profesor la Universitatea din Ierusalim. După părerea mea el figurează între evreii români care au contribuit la construirea statului Israel.

Ca savant și profesor el a fost nu numai autorul acestei premiere bibliografice absolute, ci și un veritabil inovator în domeniul tehnicilor de învățare a limbii ebraice. Timp de 50 de ani cartea sa a fost singurul manual de limba

ebraică de care s-au servit milioane de imigranți și profesorii lor, majoritatea necalificați, pentru a învăța rapid limba ebraică și pentru a se integra cu succes în noua societate.

Calendarul din Ghezer

La săpăturile arheologice efectuate în 1908 în centrul Israelului, la mijlocul drumului între Tel Aviv și Ierusalim, puțin înainte de locul numit astăzi Șaar Hagai (Poarta Văii) s-a descoperit o tăbliță de cca 11 x 7 cm. După descifrarea inscripției s-a dovedit că era un calendar. Era cel mai vechi obiect arheologic descoperit până atunci, datând din perioada Primului Templu, în sec. al X-lea î.e.n. Acest loc, Tel (dealul) Ghezer, apare de câteva ori în Vechiul Testament, fiind cunoscut mai ales din cartea lui Iehoșua, cap. 15. În arabă locul se numește Tell-al-Jazari. Săpăturile au fost conduse de celebrul arheolog biblic RAS Macalister din Marea Puțin timp după descoperirea ei, tăblița a fost luată de autoritățile otomane. Ea se păstrează la Muzeul de arheologie din Istanbul.

Calendarele biblice

Spre deosebire de calendarul gregorian, care este solar, sau cel musulman, care este lunar, calendarul evreiesc este un calendar combinat lunar-solar. La baza lui stau lunile, de câte 29 sau 30 de zile. Problema este că anul solar are cca 365 de zile, iar anul lunar numai cca 355, astfel încât 12 luni nu acoperă un an solar. Pentru ca lunile să cadă de fiecare dată în același anotimp, calendarul evreiesc recuperează decalajul, adăugând o a 13-a lună odată la doi sau trei ani. Efortul de a menține anotimpurile se bazează pe Deuteronom 16:1, unde evreilor li se poruncește să țină sărbătoarea de Pesah primăvara, atunci când a fost și ieșirea din Egipt. În sistemul din Tora anul începe primăvara, iar lunile sunt desemnate doar prin numere. În sistemul actual, prima lună din Tora corespunde lunii *nisan*.

În cărțile Profeților apare un al doilea sistem, în care lunile au nume ebraice, dar în rest nu s-a schimbat nimic. Din păcate se mai cunosc doar trei dintre numele de atunci lunilor. Una apare în cartea 1Regi 8:2: „Astfel, toți bărbații lui Israel s-au strâns la regele Solomon pentru sărbătoare în luna *etanim* adică în luna a șaptea”. În zilele noastre această lună este numită *tișrei*, iar sărbătoarea este Sucot. Celelalte două apar în cartea 1Regi 6:37-38: „În al

patrulea an, în luna *ziv*, s-a pus temelie casei Domnului; iar în al unsprezecelea an, în luna *bul*, adică în luna a opta, casa a fost terminată”. Luna *ziv* este luna a doua, în zilele noastre cunoscută ca *iyyar*, iar luna *bul* se numește astăzi *heşvan*.

Cel de al treilea sistem, care este folosit până în zilele noastre, a apărut mult mai târziu, în sec. VI-VII î.e.n., fiind importat din Babilon. Două elemente de bază au fost schimbate în acest sistem. Lunile au primit nume de origine babiloniană *în forma lor gramaticală aramaică), iar începutul anului a fost stabilit nu în prima lună, *nisan*, ci în a luna şaptea, *tişrei*. Schimbarea a avut loc treptat, pe o perioadă de zeci de ani, poate chiar mai mult, precum se vede în multe locuri din Vechiul Testament. Unii regi îşi numărau anii de domnie după sistemul vechi, începând cu luna *nisan*, alţii începeau din luna *tişrei*. Profetul Zaharia, care era printre cei întorşi din exilul babilonian, adică mult mai târziu, mai foloseşte totuşi sistemul vechi de numărare a lunilor.

Toate trei sisteme se bazau pe observarea lunii. Existau observatori specializaţi, care observau apariţii noi. Observaţiile se făceau de obicei în Siria de astăzi, unde luna se vedea mai era clar, iar rezultatul era anunţat organelor de conducere ale evreilor. Acest sistem a continuat până în anul 359 e.n., când în Babilon a fost stabilit calendarul folosit şi astăzi.

Textul calendarului din Ghezer

Calendarul din Ghezer reprezintă un al patrulea sistem, un calendar agricol care a lăsat urme chiar în Tora. Textul este scris în litere canaanite, care erau folosite şi în ebraică în perioada Primului Templu. (Literele moderne, numite arameene sau pătrate, au fost aduse în Israel de evreii întorşi din exilul babilonian în sec. al VI-lea î.e.n.) Textul calendarului din Ghezer este scris fără spaţii între cuvinte, doar cu linii verticale care despart diferitele unităţi. Textul cuprind şapte rânduri. Ca în toate textele antice, lipsesc vocalele şi chiar unele semivocale (cum ar fi *y* sau *w*). Cam la fel este şi textul Vechiului Testament fără diacritice. Textul poate fi înţeles, dar pronunţarea exactă nu este cunoscută.

În text apar doar 8 luni în loc de 12. Cuvântul „lună” este reprezentat prin literele Y-R-H care compun cuvântul biblic şi modern *yerah*, adică lună. Interesant că de patru ori apar literele Y-R-H, iar de patru ori li se adaugă litera W, adică Y-R-H-W. Specialişti consideră că prima formă este cea de singular, iar a doua, cea cu W, este forma gramaticală de dual, care există în toate limbile semitice. Cu alte cuvinte, sunt patru luni simple şi patru luni duble – în total 12.

Iată transcripţia şi traducerea textului, împărţit după unităţi, nu după rânduri. (Vocalele sunt reconstruite.)

1. *Yarhu as(i)f* – cele două luni ale culesului (roadelor): *tişrei* şi *heşvan*
2. *Yarhu zera* – cele două luni ale semănatului: *kislev* şi *tevet*
3. *Yarhu lekeş* – cele două luni ale semănatului târziu: *şvat* şi *adar*
4. *Yerah eţer pişt(a)* – luna extragerii inului: *nisan*
5. *Yerah kţ(i)r se(o)rim* – luna secerişului orzului: *iyyar*
6. *Yerah kaţ(o)r vehal(e)* – luna sfârşitului secerişului, probabil al grâului (sau poate luna secerişului şi a măsurării lui, bazat pe Isaia 40:12): *sivan*
7. *Yarhu zemer* – cele două luni ale culesului (viilor): *tamuz* şi *av8*.
8. *Yerah keţ* – luna culesului de vară (de exemplu al smochinelor): *elul*

Deci în paralel cu calendarul biblic exista şi un calendar agricol, care probabil era cel mai folosit pe atunci. Interesant că el seamănă mult cu calendarul post-biblic adus de cei întorşi din exilul babilonian cu 500 de ani mai târziu, cel puţin în ceea ce priveşte ordinea lunilor şi raţiunea lor.

Acest calendar reflectă nu numai lunile, ci mai ales anotimpurile, aşa cum apar ele în zona Israelului. Numele unora dintre luni se regăsesc chiar în Vechiul Testament, ca nume suplimentare ale unor sărbători. Astfel sărbătoarea toamnei, Sucot, se numeşte şi *Hag Ha-Asif*, sărbătoarea culesului, (la fel ca prima lună a calendarului agricol), iar sărbătoarea începutului verii, Şavuot, se numeşte şi *Hag Ha-Kaţir*, sărbătoarea secerişului (la fel ca luna a cincea

din calendarul agricol).

Nu se știe până când a fost în uz acest calendar. Dar pentru că în Mișna există numeroase aluzii la aspectul agricol al sărbătorilor, este posibil ca el să fi fost folosit și în perioada celui de al Doilea Templu.

Calendarul evreiesc a fost stabilit de-a lungul anilor, în Israel și în Babilon, prin observarea lunii noi. Stabilirea matematică exactă a calendarului, independent de observația directă lunii, a fost făcută de Rabi Hillel Nesia (cunoscut și ca Hillel al II-lea) în anul 359 e.n. De atunci s-au mai făcut câteva corectări minore, mai ales în legătură cu zilele săptămânii. Cu toată vechimea lui, acest calendar este foarte precis și nu mai are nevoie de nicio corectare. El este și cel mai complex, conținând anii, zilele și mai ales săptămânile.

Articolul a apărut în revista Baabel în mai 2021

Cartierul Mea Șearim din Ierusalim, la 145 de ani

Oricine vizitează Orașul Sfânt fie cu scop turistic, fie pentru a omagia una din cele trei religii care au înflorit aici de-a lungul istoriei și care îi conferă acest atribut, al sfințeniei, nu poate să nu viziteze sau măcar să dorească să treacă prin acest cartier pitoresc. Ajung aici pelerini din întreaga lume, dar printre aceștia, un număr însemnat sunt pelerini creștini români ! De ce ? Foarte simplu: fiindcă biserica ortodoxă română din Ierusalim se află chiar în acest cartier, pe o stradă impunătoare, Șivtei Israel nr. 46, chiar vizavi de Ministerul israelian al învățământului.

În zilele noastre cartierul este populat cu precădere de evrei ultra ortodocși, numiți în ebraică *haredim*, mulți aparținând grupului ultra religios denumit *Neturey Carta*. În anul 2016 locuiau în cartier 9600 de persoane, majoritatea aparținând celor două grupuri mari de evrei *haredim*: *hasidim* și *litaim*. Străzile, casele și oamenii arată de parcă aparțin unei alte perioade, cel mai probabil perioada țaristă în Rusia, sau poți avea impresia că te afli într-un cartier evreiesc est-european numit *ștetl*. Și limba vorbită de locuitori este mai mult yidiș (dialect german vorbit de evreii europeni) decât ivrit (ebraica modernă). La toate intrările în cartier sunt afișate anunțuri în ebraică și engleză care previn vizitatorii să aibă îmbrăcăminte modestă și decentă.

În cartier sunt zeci de instituții de învățământ ultra-religios: yeșivot, sinagogi și kolelim (tot un fel de școli religioase). Străzile sunt pline de magazine care oferă cărți religioase de studiat. Strada principală se numește tot Mea Șearim și este foarte renumită. Strada începe dintr-una din piețele cele mai renumite din Ierusalim, Kikar HaȘabat, Piața Șabatului. Aici au loc, prin tradiție, demonstrații contra încălcării regulilor religioase de către autorități, cum ar fi permiterea circulației rutiere de Șabat, mobilizarea tinerilor ultra religioși în armată etc.

Pe strada asta se află câteva instituții care au legătură cu România. La numărul 55 se află Kolel Bucarest în care se

găsea Sinagoga Bucarest, pe numele lui Malbim, în yidiș Bucarester Şul. A fost înființată în 1901 și în anii 40 a trecut pe aici renumita yeşiva "Peer Israel" care aparține hasidutului Karlin. Astăzi clădirea este parțial distrusă, în partea ei superioară fiind ridicat un bloc. Doar la parter a mai supraviețuit sinagoga.

La numărul 67 se află Sinagoga Românească, Rumenișe Şul. Numele oficial este "Bet Yaakov şel Hasidei Buhuși", care a fost înființată de instituțiile de Kolel din București. Aici se află birourile de kolel România. Curtea Hasidimilor din Buhuși, județul Bacău, a fost întemeiată în anul 1866 de Rabinul Yițhak Fridman, pe strada Alexandru Ioan Cuza din oraș.

În aceeași perioadă, acesta a construit și sinagoga, edificiu care există și astăzi. Rabinul Fridman era nepotul Hasidimului Ruzhin. El a făcut din această curte din Buhuși un centru de pelerinaj pentru mii de Hasidim din estul Europei. În timpul celui de al doilea război mondial rabini din această curte, nepoții marelui rabin, au avut grijă de evrei polonezi și unguri alungați de ororile războiului spre București. După război, toți au făcut aliya (adică au emigrat în Israel). Astăzi hasidimii din Buhuși au yeşivot și alte instituții la Yerușalaim, Tel Aviv, Bnei Brac, Tveria, Zfat.

La numărul 52 este o intrare spre un grup de blocuri care se numesc Batei Ungarin. Este clar că este vorba despre case ale maghiarilor (sau cel puțin așa era la înființare). Mulți dintre aceștia sunt originari din Transilvania. Printre ei se află și câțiva din familia mea, originară din Cluj, care au venit la Cluj plecând din zona Satu Mare în secolul 19.

Despre cei 145 de ani de la înființare

Articolul acesta a fost scris tocmai acum, fiindcă săptămâna asta, după calendarul evreiesc, se împlinesc 145 de ani de la înființarea cartierului. Marele inițiator al construcțiilor evreiești din epoca aceea în Yerușalaim, Yosef Yoel Rivlin ne povestește cum s-a înființat cartierul, acesta fiind al cincilea cartier construit în afara zidurilor orașului vechi. Situația socială și igienică în orașul vechi între ziduri era critică din cauza înmulțirii populației. Era nevoie urgentă de a construi cartiere în afara zidurilor orașului, cu toate pericolele la care se expuneau curajoșii care își construiau locuințele acolo.

Întemeierea acestui cartier a început exact acum 145 de ani, anul 1873, de Roș Hodeș (prima zi a lunii) Kislev care cade exact astăzi, ca și atunci. Pericopa săptămânii, ca și acum, era Toldot, și s-a hotărât ca numele cartierului să fie luat de acolo. De aceea cartierul s-a numit la început Rehovot, după versetul 22 din Geneza cap. 26, care înseamnă lărgire, mărire. Asociația constructorilor a fost numită Mea Şearim, după versetul 12 din același capitol, care înseamnă "de o sută de ori", adică un simbol al eficienței constructorilor, după modelul din legenda lui Yițhak care, spunându-ne că Yițhak a semănat în anul acela grâu și a recoltat de o sută de ori mai mult, adică cu mult mai mult, ne vorbește despre eficiență. Foarte repede numele de Rehovot a fost uitat și a rămas Mea Şearim.

Trebuie să fim atenți că în ebraica modernă ambele nume au o altă semnificație. Mea Şearim este înțeles ca "o sută de uși" și așa fusese tradus în yidiș de locuitori "Hundert Toiern" și în engleză "Hundred Gates." Dar dacă cineva își închipuie că sunt o sută de porți la intrările în cartier se înșală. Cartierul are în total șase porți.

A apărut în revista [Baabel](#), Noiembrie 2018

Coronavirusul și literatura distopică

În Italia, în ultimele două luni înainte ca țara să intre în carantină, bestsellerul în librării a fost o carte apărută în 1947 – *Ciuma* a marelui scriitor francez Albert Camus. Eu am învățat acest roman în liceu în Israel; astăzi el nu se mai învață. Nu știu dacă în România se învață. Cred că este momentul potrivit ca să amintim câteva din cele mai renumite romane dintre sutele de cărți de acest gen. Sunt sigur că cititorii vor avea fiecare alte propuneri, poate chiar mai adecvate.

„Distopie” este un termen modern, construit prin opoziție cu „utopie” și care se aplică unei lumi imaginare negative. (Dicționarul Enciclopedic 1993 – 2009). El s-ar putea defini și ca „anti-utopie”.

Termenul englez *utopia* a fost inventat de Thomas More în cartea sa cu același nume, apărută în 1516, despre o societate ideală, fără crime, violență și sărăcie. (În greaca veche *u-topos* = niciun loc, nicăieri, iar *eu-topos* = loc bun). Antonimul lui, *dystopia*, (în greaca veche *dys-topos* = loc rău) a fost folosit pentru prima oară de către filosoful și politicianul britanic John Stuart Mill într-un discurs în parlament în noiembrie 1868. După definiții mai moderne, distopia poate să fie ori apocaliptică ori post-apocaliptică, dar este întotdeauna anti-utopică. Ea descrie o lume inversă celei utopice, o lume în care oamenii încearcă să construiască un stat al perfecțiunii, însă descoperă că sau creat un stat al mizeriei.

Literatura bazată pe idei distopice apare încă înaintea stabilirii termenului. Deja în 1848 apare cartea *The Island of Liberty* (Insula libertății), ca o replică la opera lui Thomas Paine din 1792 *Rights of Man* (Drepturile omului). Romanul povestește despre o insulă în care dorința de a ajunge la o egalitate totală îi aduce pe locuitori să trăiască în peșteri. Acțiunea romanului *The Last Man* (Ultimul om) de Mary Shelley, apărut în 1826, se desfășoară în anul 2100, când ultimul om din lume moare într-o epidemie teribilă. Astăzi acest gen este definit ca roman apocaliptic, nu distopic.

Acestea au fost doar începuturile acestui gen literar. Romanele distopice s-au înmulțit în secolul XIX. În 1888 a apărut *Looking Backward* (Privind înapoi) de Edward Bellamy, o utopie a socialismului în anul 2000. Succesul a fost remarcabil și i-au urmat multe alte cărți de același gen. Într-una din ele China cucerește Statele Unite, mult slăbită după introducerea socialismului. În alt roman socialismul este atât de indiscutabil încât un profesor de istorie care respinge această idee este demis din funcție.

Utopicii cred în progres, distopicii nu, și fiecare dintre încearcă să-și dovedească propriile teorii despre viitor: utopicii aduc promisiuni, distopicii aduc atenționări. În 1895 H.G.Wells a inaugurat în cartea *The Time Machine* (Mașina timpului) genul literar al călătoriilor în viitor, care a devenit extrem de popular în filme și benzi desenate.

În alt roman al lui H.G.Wells, *When the Sleeper Wakes* (Când adormitul se trezește) din 1899, personajul principal adoarme și se trezește după 203 ani în secolul XXI și descoperă o lume înrobite de propagandă și neputincioasă în fața demagogiei. Sunt teme foarte asemănătoare cu cele din 1984 de George Orwell. Aceasta este una din

problemele distopiei: avertizarea nu înseamnă neapărat prevenire!

Iată câteva idei de bază ale distopiei:

Tehnologia dăunează comunicației interpersonale. Tehnologiile aduc uneori la regresie, nu la progres. Prea multă eficiență poate dăuna nivelului de trai. Tehnologiile noi nu rezolvă problemele celor vechi, ci crează probleme noi.

Principiile politice distopice se bazează adesea pe idealuri utopice, dar ele au un defect fatal, care duce la consecințe devastatoare pentru cetățeni. S-au scris zeci de cărți cu diferite variante de politică distopică. Vom aminti doar câteva: faimosul *1984*, despre care am mai scris, *Fahrenheit 451*, *The Hunger Games* (Jocurile foametei), *Darkness at Noon* (Întuneric la amiază). Sunt și zeci de filme: *Metropolis*, *Brazil*, *The Running Man*.

În economie, distopia se concentrează pe câteva teme, printre care privatizarea excesivă și influența uriașă a marilor corporații. În unele societăți predomină consumul nelimitat, în altele bunurile sunt considerate inutile și chiar periculoase.

În romanul distopic rus din 1921, *Noi*, autorul Evgheni Zamiatin prezintă o societate în care populația are voie să iasă din casă de două ori pe săptămână pentru o oră. Omul este dezumanizat, fiecare poartă un număr în loc de nume. Oamenii sunt înconjurați de un zid verde și nu au voie să iasă. Viața lor se conduce după „orare” prestabilite, la fel ca în *1984*.

Violența este una din premisele de bază: război, adeseori atomic, chimic sau biologic. Adeseori apar cete de bandiți tineri, ca în *A Clockwork Orange* (Portocala mecanică).

Romanele distopice se caracterizează prin urbanizare excesivă, în care natura nu are loc. Oamenii sunt îndemnați să se ferească de natură. În *Fahrenheit 451* de Ray Bradbury, plimbările sunt considerate periculoase și antisociale; ele trebuie evitate. Nuvela *The Machine Stops* (Mașina se oprește) a lui E.M.Forster prezintă o lume în care oamenii trăiesc în subteran, într-un mediu complet artificial și se tem de natură. Foarte multe cărți și filme descriu lumea de după un holocaust nuclear, biologic sau chimic.

Multe cărți din această categorie descriu epidemii globale dezastruoase, unele chiar prorocesc că ele vor avea loc în anul 2020.

În 1991 a apărut romanul intitulat *The War in 2020* (Războiul din 2020) scris de Ralph Peters. În carte NATO este desființat și între marile puteri izbucnește un război mondial cu arme atomice și biologice, care durează 15 ani. Soldați americani întorși de pe front, din Asia și Africa, aduc cu ei un virus groaznic, care desfigurează fețele oamenilor și se răspândește rapid, devenind o pandemie de proporții uriașe. După multe catastrofe globale, se semnează un tratat de pace între Rusia și celelalte țări participante.

În 1981 a apărut romanul de groază *The Eyes of Darkness* (Ochii întunericului) de Dean Koontz. Cartea nu aparține genului distopic propriu-zis, însă conține un amănunt relevant. Personajul principal este o mamă care încearcă să afle adevărata soartă a fiului ei, plecat într-o excursie din care nimeni nu s-a mai întors. În carte apare arma biologică Gorki-400. (În ediția din 1989, după încheierea Războiului Rece, numele ei a fost schimbat în Wuhan-400, virusul fiind produs în orașul Wuhan.)

Nu este chiar COVID-19, virusul din carte este fatal și nu rezistă mai mult de un minut în afara corpului, deci nu rezistă pe obiecte. În roman aceasta este arma perfectă cu care China va învinge SUA: va răspândi virusul într-un oraș și după câteva minute îl va cuceri. Acțiunea se petrece tot în 2020.

Un alt roman distopic în care apare anul 2020 este *End of Days* (Sfârșitul zilelor) de scriitoarea americană Sylvia Browne, lansat în 2008 și subintitulat *Preziceri și profeții despre sfârșitul lumii*. Și aici apare o epidemie în anul 2020. Autoarea descrie boala ca pe un fel de pneumonie care s-a răspândit în jurul globului, rezistând la toate încercările de tratament. În roman epidemia dispare la fel de brusc precum a apărut și va reveni după zece ani.

O boală asemănătoare cu corona apare și în romanul *The Stand* (Rezistența) de Stephen King, lansat în 1978. În

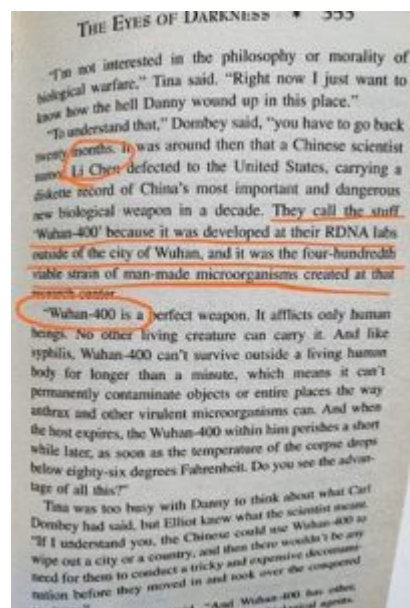
timpul adaptării unei arme biologice la tehnologii noi se produce un accident prin care un virus este eliberat în mediu. El produce o pandemie apocaliptică, nimicind 99% din populația globului.

În 2002 Stanley Robinson a publicat romanul *The Years of Rice and Salt* (Anii de orez și sare). Romanul explorează cum ar fi arătat istoria mondială dacă Moartea Neagră nu ar fi ucis o treime din populația Europei, ci 99%. După părerea autorului ar fi fost o lume jalnică, plină de războaie. Europa va fi populată de musulmani, iar America va încerca să se apere de musulmani și de chinezi. Personajele romanului sunt identificate numai prin inițiale.

Prezicerea cea mai exactă a evenimentelor actuale apare în romanul israelian *2020*, publicat în 1997 de către scriitoarea israeliană Hamutal Șabtai. Este povestea unei epidemii mortale care se răspândește în lume și amenință să distrugă întreaga omenire.

Populația este îngrozită, oamenii nu se ating unul de altul, echipele medicale sunt acoperite din cap până în picioare și orașele afectate de virus sunt în carantină.

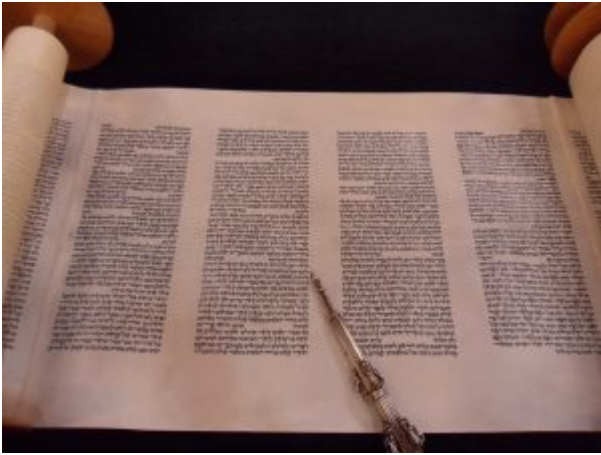
Într-un interviu acordat ziarului *Yediot Aharonot*, scriitoarea a fost întrebată care este după părerea ei diferența între romanul ei și realitatea zilelor noastre. Hamutal, care a studiat în tinerețe medicina, spune că în roman epidemia este mortală și nu sunt șanse să se găsească un medicament, pe când corona este curabilă și până într-un an-doi va putea fi tratată cu succes. Până atunci, la fel ca în carte, noi ne vom împărți între „pozitivi” și „negativi”, între „curați” și „purători”. După părerea ei virusul se manifestă ca un dictator care că ne impune tot felul de restricții, ne obligă să închidem granițele și să ne izolăm.

Închei cu speranța că în curând se va găsi un leac pentru această molimă

Articolul a apărut în Baabel din Martie 2020

Gânduri de cititor și de autor

Aș vrea să prezint reacțiile mele la unele idei pe care le-am citit și le-am scris în *Baabel*. Mă refer doar la chestiuni la care mă pricep; niciodată nu mi-aș exprima părerea în legătură cu ceva ce nu cunosc în profunzime. Prefer să dedic acestui subiect un articol întreg, decât să scriu comentarii nesfârșite.

Ca cititor

În serialul lui Tiberiu Roth, despre istoria poporului evreu, așa cum rezultă din Vechiul Testament, mă jenează felul în care este tratat textul biblic și istoria care rezultă din el. Am impresia că autorul nu își dă seama că tratează un text vechi trei mii de ani, scris într-un stil aparte, nu o carte de istorie contemporană. Vechiul Testament, ca și Noul Testament, texte sacre pentru foarte mulți oameni, sunt scrise într-un stil mistic unde subtextul este de obicei mai important decât textul însuși, ca întotdeauna în literatura bună. Prin analogie, cineva care nu înțelege cele scrise între rânduri de Eminescu, Coșbuc sau Caragiale, mai bine să nu explice cele scrise. Chiar și literatura pentru copii, cum ar fi *Micul prinț* sau poveștile fraților Grimm, nu poate fi înțeleasă dintr-o lectură superficială. Cu atât mai mult textele originale – Vechiul Testament în ebraică și Noul Testament în greacă. Ele conțin mesaje ascunse, pe care înțelepții încearcă să le descifreze de aproape două mii de ani. Fiecare literă e importantă, chiar și cuvintele care par să lipsească.

Înțelepții evrei au înțeles de peste două mii de ani că acest text sacru și mistic ascunde printre rânduri un mesaj greu de descifrat. Așa s-a născut cartea *Sitrei Tora* (Tainele Torei) din *Cabala*. Ceva mai târziu a apărut *Sefer Yetira* (Cartea creației), care caută în litere taina creației. După credința evreiască, Dumnezeu a creat lumea prin cuvinte, deci secretul se ascunde în cuvinte. La prima vedere *Sefer Yetira* pare o carte de fonetică și chiar conține reguli legate de vocale și consoane. O parte din *Cabala* se ocupă cu descifrarea acestui secret. Printre altele ea susține că la origine alfabetul a avut o literă în plus, care a dispărut și de aceea nu mai putem descifra aceste taine. Pentru a-i convinge pe cei care se îndoiesc, câțiva matematicieni religioși au construit cu ajutorul calculatorului un cod care, după părerea lor, dezvăluie aceste taine. Cine știe cât adevăr conține, chiar dacă numerele se potrivesc.

Pentru a înțelege textul biblic nu este nevoie de un cod sau de o literă pierdută, ajunge o citire atentă a textului, poate și a unor comentarii care explică anumite aspecte. Dar să ne referim la textul biblic ca la un manual de istorie de clasa a șaptea, fără a înțelege cauze, intenții și proceduri istorice, este foarte superficial, poate chiar periculos.

Voi aduce două exemple din ultimul material despre evreii din Israel și diaspora. Primul este locul lui Iș-Boșet în politica vremii. Articolul dă impresia că el ar fi fost un rege adevărat, la fel ca tatăl său, Saul. Dar citind cu atenție textul biblic, vedem că situația nu este deloc așa. Iș-boșet apare abia în versetul 8 din cap. 2 din 2Samuel. Este posibil ca scriitorul cărților lui Samuel să-l fi „uitat” pe unul din fiii regelui Saul de-a lungul întregii cărți 1Samuel și a primului capitol din 2Samuel, când ceilalți trei frați sunt amintiți de nenumărate ori? Felul în care un nume este pomenit sau nu, este semnificativ. Este clar că el era un personaj lipsit de importanță în istoria Israelului, în primul rând pentru că nu era luptător. Era inadmisibil ca regele să nu iasă la război însoțit de fiii lui. Dar Iș-Boșet pare să fi fost un papă-lapte, care nu era în stare să țină

în mână o sabie. La prima apariție a lui Abner, în 1Samuel 10:14, acesta este prezentat ca „unchiul lui Saul”, ca să înțelegem că este un membru al familiei regale. Marele erou Abner Ben-Ner îl folosește pe Iș-Boșet ca pe o marionetă. În cap. 2 din 2Samuel, faptele lui Abner sunt descrise în cuvinte foarte dure. Abner „l-a luat pe Iș-Boșet” și „l-a trecut la Mahanaim”. Dar verbul *heevir* este folosit pentru mutarea unor obiecte neînsuflețite! Un rege adevărat nu și-ar fi stabilit capitala la Mahanaim, dincolo de Iordan, departe de locurile natale ale lui Saul. În cap. 3 din 2Samuel, Abner îl detronează pe Iș-Boșet.

Numele lui Iș-Boșet apare o singură dată în tot capitolul. După părerea mea, acest personaj ne semnificativ nu ar fi trebuit amintit decât cel mult în câteva cuvinte. Încă nici nu m-am referit la conotația negativă a numelui său (om de rușine), care trebuie să influențeze și ea modul în care înțelegem evenimentele.

Al doilea episod de care aș vrea să vorbesc este David și Bat-Șeba. El poate fi descris ca un eveniment monden: o celebritate se încurcă cu o femeie frumoasă, măritată, și o lasă gravidă, dar ar fi o prezentare superficială. Dacă pretindem că expunem evenimentele din punct de vedere iudaic, trebuie să luăm în seamă consecințele fiecărui pas. David a comis într-adevăr un păcat grav, pentru care este pedepsit. Cum se poate că un om care a comis păcate fără număr este văzut nu numai ca cel mai mare rege al evreilor, ci și strămoșul viitorului Mesia?

Mulți consideră cap. 11 din 2Samuel ca pe cel mai greu capitol din întreg Vechiul Testament. În Talmud găsim diferite încercări de a reduce gravitatea păcatului lui David. În primul rând, Bat-Șeba ar fi fost o femeie divorțată, dar știm că luptătorii lui David depuneau un certificat de divorț, altfel, dacă mureau în război și trupul nu era găsit, soțiile ar fi rămas *agunot* (nici văduve și nici divorțate) și nu s-ar fi putut recăsători. Bat-Șeba era exact în această situație. Al doilea fapt, poate mai grav, este că Urie, soțul ei, a încălcat porunca regelui de a se întoarce acasă, deci era rebel. Nu poți pretinde că din patriotism și solidaritate (cap.11 versetul 11) încalci porunca regelui. Și limbajul folosit de el sună a rebeliune. Al treilea argument spune că după legea iudaică ei nici nu erau căsătoriți, el fiind hetit, unul din cele șapte neamuri din Canaan cu care evreii nu au voie să se căsătorească (Deuteronom 7:1-3). Încă un punct important în favoarea lui David este în capitolul următor, 12, când profetul Natan îi aduce parabola despre mieluşeaua omului sărac. Acesta episod s-a petrecut un an după ceea ce cele întâmplate între David și Bat-Șeba. El a avut timp să reflecteze și să se potolească. Și într-adevăr Psalmul 51 „când a venit la el profetul Natan”, fără care nu putem judeca păcatul lui David, arată cum trebuie făcută confesiunea și pocăința. Tot așa cerem și noi iertare în fiecare an de Roș Hașana și Iom Kipur. Talmudul se referă la scrierea psalmilor ca la o parte a procesului de pocăință al lui David.

Se poate vorbi foarte mult despre acest episod, dar mă opresc aici. Sunt sigur că dacă vrem să descriem evenimente istorice trebuie să luăm în considerație amănuntele aflate la suprafață, dar mai ales pe cele ascunse între rânduri.

Ca autor

În ultimul meu articol m-am referit doar la sensul cuvintelor *galut* și *gola*. Însă comentariile au mers mult mai departe și s-au referit la aspectele lor istorice, filosofice și practice. Nici de data aceasta nu intenționez să dezvolt acest subiect. Voi sublinia doar două puncte care mi se par neclare și chiar necunoscute de mulți cititori.

Prima este că *galut* este văzut de credincioșii evrei ca o pedeapsă groaznică, dată întregului popor. În afara suferințelor fizice și psihologice, se spune că o dată cu poporul evreu a părăsit țara și Dumnezeu. După credința evreiască, Dumnezeu se află în Israel doar dacă își are Templul lui – cu toate că el se află tot timpul în inima noastră – și dacă poporul lui se află pe pământul țării. Această percepție implică o anumită obligație de a rămâne în *galut* până la reconstruirea Templului. Această ecuație a fost schimbată de mișcarea sionistă, care susține că mai întâi poporul trebuie să se întoarcă pe meleagurile sale natale. Și mișcarea sionistă-religioasă a abordat această idee, făcând în același timp pregătirile pentru construirea celui de al Treilea Templu, inclusiv acces pe Muntele Templului, care le este interzis evreilor. Până astăzi mai sunt grupuri de evrei extremiști care nu vin în

Israel nici măcar în vizită, ca de exemplu adepții Rabinului din Satmar (Satu Mare) – bătrânul – care nu a fost niciodată în Israel.

Ultimul mare Rabin al mișcării Habad și-a asumat sacrificiul de a rămâne în *galut* la New York pentru ca alții să poată stea în Israel. Cu alte cuvinte, *galut* nu e doar o pedeapsă, ci și obligația de a nu ne întoarce în țara promisă până când nu se întoarce și Dumnezeu. Asta spun evreii când repetă *Başana habaa biruşalaim habnuia* (la anul la Ierusalim, cu Templul reconstruit).

A doua temă pe care vreau s-o menționez pe scurt este felul în care unii dintre evreii din *galut* au reușit să iasă din această capcană. Până la mijlocul secolului al XVIII-lea, mai ales în Europa centrală și de răsărit, evreii trăiau în ghetouri din care era aproape imposibil de ieșit. Aceste cartiere închise au fost construite printr-o înțelegere tacită între evreii și creștinii. Evreii preferau să fie închiși de teama ispitelor lumești – unii refuză până astăzi să învețe matematică, științe, limbi, literatură. După ei, toate cunoștințele omenirii se află în Talmud. Mulți încearcă să se închidă și astăzi în ghetouri virtuale.

Mișcarea *Hascala* (Iluminism) din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea a creat breșe din ce în ce mai mari în zidurile ghetourilor. Timp de 150 de ani înțelepții au încercat să adapteze limba ebraică la științele moderne. Astfel știința devenea accesibilă oricărui evreu dornic să învețe. În secolul al XIX-lea, acești evreii, care au rămas religioși în felul lor, s-au adaptat lumii moderne, de la îmbrăcăminte și până la cunoașterea limbilor străine. Principiul a fost exprimat de poetul I.L.Gordon: „Fii om când ieși afară și fii evreu la tine acasă”. Mulți evreii din *galut* trăiesc după această regulă: afară se îmbracă, se comportă și trăiesc ca oamenii din jur, iar acasă își păstrează tradițiile: mănâncă cașer, aprind lumânări de Șabat și de Hanuca și merg la sinagogă de sărbători.

Articolul a apărut în Baabel, Noiembrie 2020

Hanuka - o sărbătoare care s-a consolidat de-a lungul vremii [anul 5781]

În fiecare an, în ajunul datei de 25 Kislev, evreii din toată lumea aprind o lumânare în cinstea unui eveniment petrecut acum 2.200 de ani, care a salvat poporul evreu de la asimilare și dispariție și a făcut posibilă reluarea ritualului din Templul purificat.

Fiecare sărbătoare evreiască ne amintește despre evenimente importante care au format poporul evreu și care au jucat un rol capital în istoria lui: de Pesah sărbătorim ieșirea din robia egipteană, de Șavuot primirea Torei pe Muntele Sinai, de Sucot ne amintim de traiul din pustiu, iar de Purim de salvarea poporului din mâinile celui care voia să-l extermine. Iar de Hanuka sărbătorim salvarea poporului evreu de la primejdia exterminării spirituale, de

pierdere a credinței, a culturii, a limbii și istoriei, a existenței ca un popor. Este războiul fiilor luminii (*bnei or*) împotriva fiilor întunericului *bnei hošech* בני חושך.

În secolul al II-lea î.e.n. Iudeea era, ca de atâtea ori în istorie, miza a două mari puteri rivale. Ambele erau urmașele imperiului lui Alexandru Macedon: Imperiul Seleucid cu capitala la Damasc și Imperiul Ptolemaic cu capitala la Alexandria, în Egipt. În anul 200 î.e.n. seleucizii au cucerit Iudeea de la ptolemaici, care stăpâniseră țara până atunci.

Regele seleucid, Antiochus III cel Mare, le-a garantat evreilor dreptul de a trăi potrivit cutumelor lor strămoșești. Urmașul lui la tron, Antiochus IV Epiphanes, fiind în lipsă de fonduri din cauza obligațiilor sale față de romani, a adunat bunuri din statele cucerite. Iudeea era o pradă bună, mai ales comorile din Templu. El a dus o politică de elenizare a popoarelor cucerite și mulți evrei elenizați din Iudeea îl susțineau. El a prădat vasele de aur din Templu și a pângărit altarul, jertfind porci.

Faptele lui au dus la izbucnirea unei revolte populare în anul 167 î.e.n., condusă de un *cohen* (preot) din orașul Modiin, pe nume Matitiahu Hacoheh și cei cinci fii ai săi. Revolta urmărea eliberarea și purificarea Templului și înlăturarea evreilor elenizați, dar și eliberarea Iudeei de sub jugul grecilor. În anul 164 î.e.n. Ierusalimul a fost eliberat și Templul a fost purificat și reînălțat. Însă războiul a mai continuat peste 20 de ani, Matitiahu și fiii lui câștigând unul câte unul în lupte. După căderea Imperiului Seleucid, evreii au încheiat un pact cu Republica Romană, primind semi-autonomie, aproape independență.

În Iudeea a început o perioadă de belșug și pace, o perioadă de reînnoire a evreilor după măcelul și exilul care a urmat distrugerii primului Templu, o perioadă de independență de care poporul evreu nu s-a bucurat nici măcar după reconstruirea celui de al doilea Templu. Au fost restaurate multe embleme din perioada biblică, de exemplu folosirea alfabetului biblic, care fusese schimbat după exil. Iudeea era singurul stat din Orientul Mijlociu care a reușit să țină piept Imperiului Seleucid, devenind o putere importantă. Urmașii lui Matitiahu au format dinastia Hașmoneilor, care a condus țara până în anul 40 î.e.n., fiind urmată de Irod, soțul (neevreu) al unei fiice a familiei. Războiul de independență a încetinit procesul de elenizare a majorității poporului evreu, mai ales în zona rurală. Perioada de prosperitate a ținut cca. 80 de ani, până în anul 63 î.e.n., când romanii au ocupat Iudeea. Eroismul celor puțini împotriva celor mulți a fost un exemplu pentru apărătorii Ierusalimului de romani în anul 70 e.n. și mai mult, în epoca modernă.

Interesant că această istorie nu apare în sursele evreiești oficiale. Avem numai materiale în limba greacă. Cele mai cunoscute sunt cele două Cărți ale Macabeilor. A doua sursă, nerecunoscută de lumea evreiască, este istoricul evreu Iosephus Flavius, care a scris în limba greacă. Există și alte surse mai puțin importante.

Este fascinant că toate aceste fapte glorioase nu ocupă niciun loc în panteonul evreiesc, fiind amintite doar în câteva fraze. Bineînțeles că povestea nu apare în Vechiul Testament, ea s-a petrecut mai târziu. Dar ea nu este amintită nici în textele de după distrugerea celui de al doilea Templu. Hanuka este singura sărbătoare evreiască fără un tractat propriu în Mișna și Talmud, poruncile în legătură cu această sărbătoare, cum ar fi aprinderea lumânărilor, fiind împrăștiate în alte tractate. Aceste cărți se referă numai la purificarea Templului și la minunea care s-a petrecut atunci: în Templu era doar o cană de ulei cașer, însă flacăra a ars opt zile. În mod clar a fost o minune.

În plus sunt doar câteva fraze despre luptele crunte ale familiei Hașmoneilor. Un singur *midraš*, foarte târziu, *Sulul Antiochus* sau *Sulul Hanuka*, scris în limba aramaică, redă o variantă a poveștii. Oare de ce au ignorat înțelepții această istorie glorioasă?

Răspunsul poate fi găsit la o citire atentă a puținelor descrieri. Familia Hașmoneilor nu era bine văzută de înțelepții din Talmud, mai ales pentru că mulți dintre ei începeau treptat să se elenizeze. Familia care a pornit un război eroic contra elenizării, a căzut ea însăși în plasa unei false emancipări și modernizări. Nu era doar o chestiune de limbă sau imitare a străinilor, ci un mod de viață care încălca toate legile evreiești: idolatrie, desfrânare, depravare. În Talmud sunt amintite orașe (Haifa, Cezarea, Tivon, Bet Șean) unde locuitorii nu mai știau ebraica, nu mai știau nici măcar rugăciunile. Un alt exemplu de idolatrie este cultul zeului Mercur / Hermes care era foarte

popular în Iudeea. Figura zeului Mercur era reprezentată de trei pietre puse una peste alta, pe marginea drumului, iar trecătorii aruncau o piatră în cinstea zeului. Era un obicei păgân, chiar dacă unii aruncau cu pietre în semn de ură și de scârbă. Talmudul interzice să arunci pietre pe o statuie sau pe un locaș de cult păgân, chiar și în semn de sfidare. Și totuși până astăzi unele obiceiuri sacre evreiești sunt copiate de la greci: spălarea mâinilor (*netila*), felul în care stăm rezemați (*mesubin*) la masa de Seder etc.

Culmea elenizării a fost atinsă de regele Irod, care pe de o parte a reconstruit Templul, dându-i o frumusețe, eleganță și măreție unică. Pe de altă parte a construit cel mai mare amfiteatru din Orient, în care aveau loc jocuri strict interzise de iudaism.

Mai sunt și alte motive pentru care înțelepții din Talmud i-au disprețuit pe Hașmonei. Pe vremea lor au apărut în Iudeea diferite secte, în afară de farisei și saduchei, care au adus multe nenorociri poporului evreu. Extremități precum *sicarii* (cuțitarii) au grăbit distrugerea Templului și cucerirea Ierusalimului. Secta esenienilor a format baza ideologică a noii credințe care avea să devină creștinismul.

Timp de sute de ani, povestea eroică a celor puțini care au ținut piept celor mulți nu a fost povestită. Doar spre mijlocul primului mileniu, în cartea *Josippon* (sau *Josifun*) se află o descriere a acestor evenimente. Ca în cazul lui Iosephus Flavius, este o carte care nu a intrat în panteonul religios evreiesc.

Prima descriere modernă a acestor evenimente a fost făcută în sec. al XIX-lea de câțiva scriitori din curentul *Hascala*. Probabil primul care a descris evenimentele în mod aproape științific a fost scriitorul Isaak Baer Levinsohn în cartea *Teuda Belsrael*, (Document israelian) apărută în 1828. El a fost atacat de *hasidim* din aceea perioadă.

Instituțiile sioniste au transformat sărbătoarea de Hanuca într-un simbol al eroismului evreilor, al vitejiei, sănătății, determinării și perseverenței noului evreu născut în Israel. Pe acești luptători, macabeii, se bazează numele multor instituții: echipe de sport Macabi, olimpiada evreiască Macabia, casa de asigurări de sănătate Kupat Holim Macabi, mișcarea de tineret Macabi Hațair etc. etc. Pe parcursul celor opt zile de sărbătoare se organizează excursii în toate colțurile țării, dar mai ales la meleagurile macabeilor și la așa-numitele „Morminte ale Hașmoneilor” și se fac marșuri cu torțe.

În anul 1895, socrul lui Ben lehuda, proaspăt venit de la Moscova, a publicat în ziarul *Hașkafa* un articol în care chema tineretul să sărbătorească Hanuka pe Muntele Templului. El nu-și dădea seama de implicațiile acestei inițiative. Nici Ben lehuda, redactorul, nu a fost destul de vigilent, sau poate traducerea articolului pentru cenzura otomană a fost greșită, ori schimbată intenționat. Oricum ar fi, cenzorul a înțeles că Ben lehuda a publicat un îndemn ca evreii să vină cu miile și să ocupe moscheile de pe munte. Ben lehuda a fost arestat. După câteva zile i s-a permis să facă arest la domiciliu, fiind grav bolnav de tuberculoză. A durat aproape un an până când adevărul a ieșit la lumină: nu era decât dorința de a face o mare adunare de Hanuka, doar că locul era nepotrivit.

* * *

Hanuka este sărbătoarea evreiască cea mai cunoscută în lumea creștină, probabil din cauza adiacenței cu Crăciunul, însă locul ei în ierarhia sărbătorilor evreiești este mult mai scăzut, fiind considerată una dintre sărbătorile minore. Ea apare pentru prima oară în *Midraș Tanaim*, un text din jurul anului zero, când Templul mai exista. Acolo se spune că în aceste opt zile „nu se ține doliu”, așa cum se face de sărbători și de Șabat; dacă moare cineva în aceste zile, este înmormântat, dar ritualurile de doliu se amână până după sărbătoare.

Cea mai importantă poruncă legată de această sărbătoare este aprinderea lumânărilor pentru a face publică minunea pe care a făcut-o Dumnezeu când uleiul pentru o singură zi a ars opt zile. În prima zi aprindem o singură lumânare și adăugăm câte una în fiecare zi până la a opta zi. Acest ritual se petrece acasă și toți membrii familiei participă. Zilele de Hanuka sunt zile lucrătoare.

O altă cauză a popularității enorme a sărbătorii este faptul că ea vine să lumineze cele mai întunecate zile ale anului, aproape, sau chiar exact la solstițiul de iarnă. Frica de întuneric îi face pe oameni să caute lumina care îi bucură în aceste zile.

Mâncărurile speciale de Hanuka sunt preparate cu ulei: *sufganiot* (gogoși), iar jocurile, cadourile și alte ritualuri și obiceiuri i-au adunat pe evrei în jurul lor de-a lungul anilor. Libertatea de sub jugul robiei egiptene se numește *herut*, după care sărbătoarea de Pesah se mai numește și *Hag HaHerut* (Sărbătoarea libertății). Libertatea de sub jugul elenist, păgân și distrugător, se numește *gheula*, la fel ca eliberarea din *galut* (exil). Sărbătoarea de Hanuka se mai numește și *Hag Hagheula*. Astăzi, poporul evreu are *herut* în toată lumea, însă jumătate din el aflată în diaspora și mai are nevoie de *gheula*. Ne punem nădejdea și credința în Cel de sus că eliberarea va veni cât mai curând, încă în zilele noastre și tot poporul evreu va fi în țara lui promisă și dăruită.

Să încheiem cu urarea tradițională: *Hanuka Sameah!*

A apărut în revista Baabel, Decembrie 2020

Lag BaOmer - sorginte și tradiții [anul 5781]

Lag BaOmer este a treizeci și treia zi a numărării Omerului, adică a celor 49 de zile dintre Pesah și Șavuot. Această zi cade întotdeauna de 18 Iyyar după calendarul evreiesc. Anul acesta Lag BaOmer cade în 12 mai după calendarul convențional. Această numărătoare este bazată pe un ritual agricol de numărare a zilelor de la recolta de orz până la recolta de grâu. Bineînțeles, ca orice ritual care apare în Scriptură, a devenit cu timpul o obligație religioasă inclusă în cartea de rugăciuni de toate zilele, obligând fiecare evreu credincios să numere zilnic în a câta zi, de după Pesah, se află. Cu trecerea anilor, acestor zile li s-au adăugat tradiții și obiceiuri până când s-a ajuns la forma de astăzi. Cea mai importantă tradiție care s-a adăugat după secolul II e.n. este păstrarea unei forme de doliu. Printre îndatoririle acestuia se numără: interdicția tunsului și bărbieritului, a nunților și petrecerilor, etc.

Porunca pentru numărătoarea de Omer o găsim chiar în Tora, pe când porunca de doliu se găsește doar în Talmud (tractatul levamot 62:b) unde ni se povestește că Rabi Akiva avea 12.000 de perechi de elevi care au murit loviți de o epidemie cumplită, tocmai în această perioadă de numărătoare. Despre aceste evenimente am scris într-un articol [anterior în Baabel](https://baabel.ro/2020/04/epidemia-care-a-schimbata-istoria-poporului-evreu/) <https://baabel.ro/2020/04/epidemia-care-a-schimbata-istoria-poporului-evreu/> și într-un alt articol pe site-ul meu <https://www.evrei.ro/lag-33-baomer-si-revolta-lui-bar-cohva/>. De data aceasta doresc să prezint sorginta acestei sărbători și, mai ales, a obiceiurilor pe care le cunoaștem cu toții.

Trăsătura cea mai cunoscută a sărbătorii de Lag BaOmer este aprinderea focurilor mari și mici în toate colțurile Israelului. În Israel aceasta este cea mai poluată zi a anului, din cauza fumului care se poate observa și din satelit, precum și ziua de maximă alertă pentru pompieri. Acest obicei are legătură directă cu evenimentul de pe muntele Meron, în Galileea.

Muntele Meron, aflat în nordul regiunii Galileea, cu o altitudine de 1204 m, este cel mai înalt munte din Israel, la vest de râul Iordan. El se află aproape de orașul Safed (Tfat), una dintre cele mai ploioase zone din țară. Pe acest munte ninge aproape în fiecare iarnă.

În perioada Celui de al Doilea Templu, aici se găsea așezarea evreiască Meron, al cărei nume, potrivit unor surse,

este legat de numele marelui înțelept Rabi Șim'on Bar Iohai (Rașbi). Rașbi s-a născut în anul căderii Celui de al Doilea Templu (67 e.n.) și a fost unul din elevii lui Rabi Akiva.

Lui îi este atribuită cartea *Zohar* și faptul că a dezvăluit elevilor săi secrete ale Cabalei. Acolo se află, după tradiție, și mormântul lui Rașbi. Aceste tradiții sunt foarte târzii. De exemplu, avem documente despre o tradiție din sec. XI care identifică pe acest munte mormintele lui Hilel și Șamai, doi mari înțelepți care au pus bazele *halacha* (legilor) care guvernează viața evreiască. În sec. XIII s-a adăugat o altă tradiție potrivit căreia acolo se află și mormântul lui Iehoșua Bin Nun, continuatorul la conducerea poporului evreu a lui Moise. Abia din secolul XV auzim despre faptul că pe același munte s-ar afla mormintele lui Rașbi și al fiului său, iar din secolul XVI, au început pelerinajele la acest mormânt.

Primul care ne povestește despre o sărbătoare (*hilula*) organizată în ziua de Lag BaOmer pentru a comemora ziua morții lui Rașbi, este marele cabalist Haim Vital. La finele secolului XVI el relatează despre renumitul său dascăl, marele cabalist Ițhak Luria (Haari Hakadoș) care sărbătorea acolo acest eveniment, oprea doliul de Omer și-l tunde pe fiul său. Mai târziu se mai făcea un singur pelerinaj, la mormântul lui Rașbi, celelalte fiind date uitării. De aici putem deduce că elevii marelui Luria au stabilit tradiția potrivit căreia Lag BaOmer este ziua în care Rașbi s-a născut, s-a căsătorit, a murit și a ieșit din peșteră. Rașbi se ascunsese de romanii care-l căutau împreună cu fiul său, Elazar, preț de 13 ani. Acolo, după tradiție, a scris cartea „Zohar”. Peștera se află în orașelul Pki'in. Astfel, Lag BaOmer a devenit o zi de veselie în care evreii se rugau, dansau și aprindeau focuri în amintirea incendiului care a avut loc în ziua morții lui. De aici vine obiceiul de a aprinde focuri în această zi. Inițial se aprindeau focuri sau lumânări pe acoperișurile sinagogilor.

Având în vedere că epidemia care a lovit elevii lui Rabi Akiva este legată de revolta condusă de Bar Kochba în 132-135 e.n., mișcarea sionistă a îmbrățișat această revoltă ca un model pentru eroismul evreiesc în Ereț Israel. În secolul XX, Lag Ba Omer a devenit o zi în care se organizează acțiuni care evocă eroismul celor care au luptat contra unui dușman foarte puternic, Imperiul Roman. Focurile evocă amintirea luptătorilor care aprindeau focuri ca să comunice între ei. Este foarte interesant cum acest obicei adoptat în trecutul recent a devenit esența acestei zile. Până într-atât, încât anul trecut unul dintre cei doi prim-rabini ai Israelului a publicat un comunicat în care explica motivul pentru care aprinderea focurilor nu este o poruncă și îndemna lumea să se mai potolească.

Încă din timpul sărbătorilor de toamnă, copii și tineri încep să adune lemne și scânduri pentru focul pe care îl vor aprinde în primăvara următoare. Anul acesta toată rezerva care s-a adunat se pierde fiindcă aprinderea focurilor a fost interzisă din cauza pandemiei.

Un alt ritual care se petrece pe muntele Meron în această zi este prima tunsoare a băieților care au împlinit trei ani, numită *halake*. După această tunsoare băieții încep să învețe alfabetul (fetele încep la cinci ani). Și acest obicei a fost adoptat în urma lui Luria, Haari Hakadoș. Hasidimii au preluat aceste obiceiuri și le practică în continuare.

Părinții mei împreună cu bunicul mi-au făcut și mie *halake* la trei ani, chiar dacă nu am putut ajunge pe munte. Atașată o poză făcută cu câteva luni înainte de *halake*.

Din cauza acestor două tradiții se adună anual pe acest munte peste o jumătate de milion de persoane care sărbătorească patru zile aceste evenimente. Mulți vin cu zile și chiar cu săptămâni înainte ca să găsească un loc bun, să citească Psalmi și să se roage la mormântul marelui înțelept.

Un alt ritual care astăzi este mai puțin practicat sunt întreceri de tragere la țintă cu arcul și săgeata. Acest obicei a venit tot în urma legăturii făcute între Bar Kochba și Lag BaOmer. De asemenea, se practică excursii în natură și întreceri sportive.

De Lag BaOmer se țin și foarte multe nunți. Săli de petrecere sunt rezervate cu luni, chiar cu un an înainte.

În concluzie, după cum putem observa, această sărbătoare așa cum este practică astăzi, nu apare în nicio scriptură. Ea este mai degrabă un eveniment popular bazat pe legende cu rădăcini din scripturi. Ea a devenit într-un fel o sărbătoare israeliană populară cu rădăcini neclare și adăugări cabalistice misterioase.

În ultima serie de articole, *Evreii între Israel și Diaspora*, autorul, Tiberiu Roth, ne explică de repetate ori definiția cuvântului grec „diaspora”, inclusiv etimologia lui. Se poate înțelege că acesta este cuvântul folosit de evrei. Tema aceasta aparținând exact profesiei mele, cred că merită lămurită.

Diaspora este un cuvânt grec antic, *diaspere* format din *dia* (de-a lungul) și *speiren* (dispersare), care împreună înseamnă „împrăștiere, dispersare”. Acesta este sensul în care a fost folosit în greaca antică. În acest sens cuvântul se găsește și în traducerea Vechiului Testament în limba greacă din sec. al IV-lea î.e.n. *Septuaginta*, în Deuteronom 28:25. Cu acest cuvânt, diaspora, este tradus cuvântul ebraic biblic *zaava* (catastrofă, nenorocire). În traducerile românești pe care le-am văzut apar variante foarte îndepărtate de original. Cu toate acestea, luând în considerație că această traducere a fost făcută de înțelepți evrei, putem spune că ei nu au tradus cuvântul ad litteram, însă i-au dat o interpretare valabilă și până astăzi; Poate fi o aluzie la faptul că pedeapsa exilării ar fi o catastrofă.

Cuvântul apare a doua oară în aceeași traducere într-un mod ceva mai explicit. Este vorba despre versetul 2 din Psalmul 147: „Îi va aduna pe exilații/exclușii Israelului^[1]”. Aici iarăși nu este substantivul abstract „diaspora”, ci cei deportați, exilații. Este greu de găsit în texte antice substantive abstracte. În orice caz în ebraică apare cuvântul *nidhei* (cei înlăturați, cei deportați). Nu apare cuvântul *galut*.

Cuvântul „diaspora” a fost folosit de greci în primele secole ale erei noastre pentru a ilustra uriașa comunitate a evreilor din orașul Alexandria din Egipt, care cuprindea pe vremea aceea un milion de evrei. Acesta este un sens identic la cel folosit astăzi în diferitele limbi.

După cum reiese din documentele civile aflate în posesia noastră, cuvântul diaspora nu a fost folosit în sensul de exilare a evreilor până în anul 1869, acum 150 de ani. În ultimii ani dicționarul Merriam-Webster a publicat faptul că acest cuvânt a fost găsit într-o traducere a lui Lambert Daneau, într-un comentariu la cei 12 Profeți Minori, din anul 1594. Acolo el folosește cuvântul diaspora pentru exilul evreilor în Babilon, spunând: „Această răspândire a evreilor în Babilon este numită diaspora”. În orice caz, cuvântul nu a fost folosit în latină sau greacă în legătură cu prima expulzare din 586 î.e.n. și nici la a doua din 70 e.n., ci doar în ultimele secole.

Galut

Cuvântul original ebraic paralel cu diaspora, *galut*, este total diferit. În primul rând cuvântul *galut*, precum și ideea pe care o reprezintă, apar deja în Vechiul Testament. În ebraica biblică cuvântul înseamnă „deportat, exilat, expulzat, expulzați, expulzare”. Din păcate nu așa apare în traduceri în diferitele limbi. De exemplu, Ieremia 28:4 spune

„*galut* lehuda, pe care i-am trimis în țara Kasdim (Babilon)” este tradus în limba română „captivii lui Iuda”. La fel este tradus în multe versete din Ieremia. Interesant că în cartea Ezechiel 1:2, când este vorba despre exilarea unei persoane, uneori cuvântul *galut* este tradus în limba română „deportare”: (în anul al cincilea al deportării regelui Ioiachin), altădată „robie” și doar într-una dintre traduceri apare „exil”.

În ebraica rabinică, pe care o învățăm din Mișna, din Talmud, midraș și alte documente, cuvântul *galut* și-a schimbat într-o oarecare măsură sensul, înseamnând pur și simplu pedeapsă. În tractatul Makot 2:6 Rabi Iose Bar

Iehuda explică diferența dintre pedeapsa cu moartea și pedeapsa de *galut*. Putem deduce de aici gravitatea pedepsei de expulzare aplicată persoanelor din propriul popor.

În tractatul Avot 5:9 sunt enumerate păcatele pentru care se aplică pedeapsa de *galut*: „pentru idolatrie, pentru desfrânare, pentru vărsare de sânge nevinovat, pentru plantări ce se fac în anul al 7-lea, când pământul trebuie să se odihnească”[2].

Midraș Tanhuma, probabil din sec. VI-VII, ne aduce un midraș (legendă) în care se face comparație între *galut* și iad și se pune întrebarea ce e mai rău. În această poveste, Dumnezeu îl întreabă pe Avraham „Unde ai prefera ca fiii (urmașii) tăi să fie întemnițați? În *galut* sau în iad?”[3] Avraham nu știa ce să aleagă și i-a cerut lui Dumnezeu timp ca să cerceteze. După ce a cercetat, a răspuns: „Mai bine ca oricare din fiii mei să meargă în *galut* decât să coboare în iad. Dumnezeu a fost de acord cu el”. Așa s-a pecetluit, după acest midraș, soarta poporului evreu până astăzi.

Percepția că *galut* este cea mai grea pedeapsă dată poporului evreu există și până astăzi în tradiția populară. Ultra-religioșii care refuză să se stabilească în Israel, sau chiar să plece în vizită, susțin că pedeapsa se va sfârși doar când se va construi al treilea Templu – până atunci ei trebuie să-și execute pedeapsa în *galut*. Acest sens al cuvântului nu are nimic comun cu sensul modern al cuvântului „diaspora” în diferitele limbi. Când vorbim de exemplu despre „diaspora română”, ne referim la un grup de oameni care și-au părăsit țara natală, permanent sau temporar, căutând un trai mai bun, o muncă mai decentă, un loc pentru studii. La fel există și o diasporă israeliană în SUA și în alte țări, care nu are nimic de a face cu *galut*.

Gola

Există însă un alt cuvânt care după părerea mea se potrivește mult mai bine la sensul modern al cuvântului „diaspora” și anume cuvântul biblic *gola*. El provine din aceeași rădăcină ca și *galut*: GLH, care înseamnă expulzare, deportare. Este un substantiv concret, care se referă la o zonă geografică și la populația deportată acolo. Profetul Ezechiel, care a proorocit din Babilon, adică din *gola*, fiind printre primii expulzați, își începe profeția: „pe când eram în captivitate, lângă râul Kvar”. În textul ebraic original el spune că era în *gola*, cuvânt tradus de data aceasta „captivitate”. În orice caz, aici cuvântul poate fi înțeles și o zonă și o populație. Însă la Ieremia 29:1 „bătrânii din *gola*” este tradus „bătrânii deportați”, iar la Ezra 4:1 „fiii din *gola*” este tradus „fiii robiei”. Aici în mod explicit este vorba despre un grup de oameni. Interesant că în toate cele aproape zece cazuri în care acest cuvânt apare în Vechiul Testament, el nu este tradus în limba greacă sau în celelalte limbi ca „diaspora”.

La fel un israelian reîntors din străinătate după o ședere mai lungă sau mai scurtă, poate spune „am revenit din *gola*” dar nu poate spune „am revenit din *galut*”, decât dacă s-a născut în străinătate și face *aliya*. Acesta nu este cazul unui român care se întoarce în România din „diaspora română”.

Așa că eu cred că oricine care încearcă să adapteze cuvântul „diaspora” la cuvântul *galut*, trebuie să aibă grijă să nu-i inducă în eroare pe cititori. Și site-urile ca și cărțile care susțin acest fapt greșesc și induc în eroare pe cititori. Trebuie să ținem minte că limba ebraică, o limbă veche de 4000 de ani, chiar dacă are un număr limitat de cuvinte, mulțimea de sensuri și subsensuri este enormă, cu mult mai mare decât ne putem închipui. Sunt cunoștințe pe care nu le putem afla din dicționare. Trebuie să citim enorm, din toate perioadele limbii ebraice, pentru a înțelege cuvântul care în forma română de „diaspora” pare banal și în cele cinci ediții de Dex conține între un rând și două rânduri. Pentru a descrie cuvântul *galut* este nevoie de mai multe pagini.

Astăzi cuvântul *galut* este văzut de israelieni ca ceva negativ, inacceptabil, nepotrivit cu „noul evreu”. Acest concept a fost elaborat de primii *haluțim* (pionieri) care au implementat ideea sionismului făcând *aliya* în Palestina de atunci. În 1882 a venit prima *aliya*, un grup de 15 tineri care s-a numit BILU, o abreviere a unui verset din Vechiul Testament. Ei s-au așezat la Gedera ca să se ocupe de agricultură. Noul evreu din Israel trebuie să muncească, să cultive pământul și să fie independent. Repede s-a înțeles că într-o zonă atât de ostilă evreii trebuie să fie viteji și să se apere singuri, nu să ceară apărarea autorităților, cum făceau în *galut*. Astfel doi evrei care au suferit din cauza pogromurilor, Alexander Zaid și Yehoșua Hankin împreună cu alții au înființat în 1903 organizația Bar-Ghiora, care s-a transformat în „Hașomer” care în 1920 a devenit „Hahagana”. Hașomer era o organizație para-militară de pază și apărare a agricultorilor evrei din Galilea. Cine vizitează zona poate admira statuia lui Alexander Zaid călare pe cal, aflată acolo unde trăia cu familia sa, la Sheikh Abreik, nu departe de Tiv'on de astăzi.

Și intelectualii care au venit în aceea perioadă au luptat aprig contra oricărei forme de *galut*. În primul rând limba: părinții le-au interzis copiilor să vorbească idiș. Limba țării este ebraica, pe când idișul este limba din *galut*. La fel și educația. Limba de predare în școli trebuie să fie ebraica. Evreii din Ierusalim, care voiau să mențină caracteristicile din *galut* s-au opus vehement acestor încercări. Primele trei școli din Ierusalim au fost una germană, alta engleză și a treia franceză. În 1906, când s-a deschis primul institut de învățământ superior, „Bețalel”, aproape că nu erau studenți. Și în scrierile intelectualilor ca Ben Lehuda, *galut* este văzut ca un blestem asupra poporului evreu, de care trebuie să ne debarasăm cât mai repede.

Astăzi, adjectivul *galuti* este un peiorativ la adresa oricărei persoane. Noul *țabar*, care face tot ceea ce nu s-a făcut în *galut*, este adevăratul israelian. Din această cauză, astăzi în ebraică, pentru diaspora în sensul modern, fie ea diaspora română, israeliană, sau alta, este folosit cuvântul *pzura*, care înseamnă exact diaspora în sensul original grec, adică împrăștiere, dispersare.

Asher Shafir

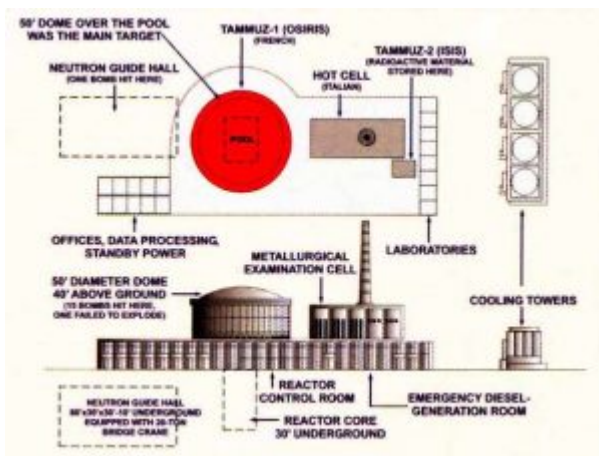
[1] Tradus de autor

[2] Traducerea lui Baruch Tercatin, Pirkei Avot, ed. Hasefer, p.172

[3] Tradus de autor

Articolul a apărut în Baabel, Noiembrie 2020

Operațiunea „Opera”

Anul acesta s-au împlinit 40 de ani de la atacul israelian asupra reactorului nuclear irakian Osirak. În 7 iunie 1981, în ajunul sărbătorii de Șavuot, reactorul, aflat la 17 km spre sud-est de Bagdad, a fost bombardat și ras de pe fața pământului. Cele opt avioane F-16, însoțite de șase avioane F-15 pentru acoperire aeriană, au ajuns la țintă survolând Arabia Saudită și Irakul. Bombardamentul a durat trei ore, începând de la 17.30. Pe atunci Israelul încă nu avea posibilități de realimentare aeriană și pentru ca avioanele să parcurgă 2.200 de km (dus și întors) și să bombardeze ținta, era nevoie de o strategie specială. Fiecare avion ducea rezervoare suplimentare de combustibil, pe care le-a aruncat înainte de a trece granița în Irak.

Bombardarea unui reactor nuclear nu seamănă cu bombardarea oricărui alt obiectiv. Bombele trebuie aruncate de la o înălțime foarte mică, iar avionul trebuie să atace în picaj, într-un unghi de 35 de grade. Numai așa bombele pot penetra cupola de beton. Fiecare avion a lansat o bombă de o tonă și peste cinci secunde încă una. Acțiunea s-a derulat exact după plan: din cele 16 bombe, numai două au ratat.

După trei ore reactorul încetase să existe. Victimele s-au limitat la zece soldați și un consilier francez. Nu s-a produs nicio contaminare radioactivă, pentru că reactorul încă nu intrase în funcțiune. Drumul de întoarcere a fost făcut la înălțime mare și cu viteză mare, pentru a economisi combustibil. Avioanele s-au întors odată cu începerea sărbătorii de Șavuot. Înainte de aterizare, avioanele au survolat câteva orașe din Israel, pentru a sărbători succesul operațiunii. Printre piloți se număra și colonelul Ilan Ramon, cel care avea să devină primul astronaut israelian, victimă a accidentului navei spațiale Columbia.

Întreaga lume a fost șocată. Avioanele au decolat de la baza aeriană Ețion din sudul Israelului, lângă Eilat. Regele Iordaniei, Hussein, care tocmai se afla la Akaba, la circa 5 km distanță de baza aeriană israeliană, a văzut pe fereastră avioanele decolând și îndreptându-se spre granița cu Arabia Saudită și a înțeles că se petrece ceva, dar până s-a lămurit, acțiunea se terminase. Reacțiile internaționale au fost dure. Aproape toate guvernele lumii au condamnat operațiunea, în frunte cu guvernul SUA, care a declarat că acest act distruge șansele de pace în Orientul Mijlociu. (Probabil erau furioși că operațiunea nu fusese coordonată cu ei.) Două săptămâni mai târziu, Consiliul de Securitate al ONU a condamnat Israelul. După decizia președintelui Reagan, SUA a votat în favoarea rezoluției și a anunțat încetarea aprovizionării Israelului cu avioane F-16, dar după o lună, după alegerile din Israel din 1981, aprovizionarea fost reluată. Forțele Aeriene americane nu înțelegeau cum au reușit israelienii să parcurgă distanța enormă fără realimentare aeriană, lor li se părea imposibil!

După numai 18 de ani, în 2003, americanii au „uitat” că condamnaseră Israelul și au invadat ei înșiși Irakul, pe temeiul unor zvonuri despre existența unor arme chimice, biologice, sau chiar nucleare. Zvonurile au pornit în 1988, când Saddam Hussein a bombardat orașul kurd Halabja cu gaze toxice, făcând peste 5000 de victime. Orice agenție de informații știa că Irakul nu mai are astfel de armament. În schimb intervenția americană a dus la distrugerea sistemului etnic de conducere a țării, la apariția organizației barbare ISIS, dar mai ales la creșterea influenței Iranului, făcând ca de facto Irakul să fie condus „prin telecomandă” de la Teheran – pe când Israelul a lichidat pentru totdeauna visul Irakului la arme nucleare, și asta fără să facă nicio victimă civilă irakiană. A trecut multă vreme până când americanii și-au dat seama că atacul israelian a fost de fapt în folosul lor. În 1991, după ce au invadat pentru prima oară o parte din Irak, Ministrul Apărării de atunci, Dick Cheney, a mulțumit Israelului

pentru acțiunea făcută cu zece ani înainte.

Saddam Hussein a executat întâi pe comandantul unității antiaeriane care trebuia să asigure spațiul aerian al reactorului, apoi a venit rândul subalternilor.

Puțină istorie nucleară irakiană

Visul nuclear al Irakului a început în 1959. În martie al acelui an, Ministrul Apărării al URSS, Andrei Greciko, a venit la Bagdad și a semnat un acord nuclear între cele două țări. Sovieticii se angajau printre altele să construiască două reactoare nucleare și să le aprovizioneze cu uraniu îmbogățit. Reactoarele erau mici și nu puteau fi folosite în scopuri militare. În anii 60 irakienii au abandonat programul. În anii 70 francezii s-au oferit să construiască în Irak două reactoare care să producă plutoniu, Tammuz-1 și Tammuz-2, și să le aprovizioneze cu uraniu îmbogățit.

În 1979, când Saddam Hussein a venit la putere, el visa ca Irakul să devină liderul lumii arabe și în acest scop dorea să se alăture „clubului” puterilor nucleare. Tammuz 2, numit de francezi Osirak, urma să devină un reactor capabil de a produce bombe atomice.

Conducerea israeliană a recunoscut din timp primejdia. Pregătirile pentru bombardamentul extrem de complicat au început încă din 1979. În 30 septembrie 1980, în timpul războiului dintre Irak și Iran, două avioane F-4 iraniene au bombardat reactorul, cauzând însă numai daune minore, care au fost reparate cu ușurință. După acest atac, irakienii au întărit apărarea antiaeriană a reactorului cu rachete rusești SA-6. Poate de aceea la început irakienii credeau că sunt atacați de Iran, mai ales că avioanele israeliene făcuseră un ocol și atacaseră dinspre răsărit.

Ce urmează?

La peste 25 de ani după distrugerea reactorului irakian, în noaptea de 6 septembrie 2007, un reactor nuclear din Siria a fost bombardat și distrus de aviația israeliană. Operațiunea a fost secretă. Abia după șase luni autoritățile americane au anunțat că ținta bombardamentelor din Siria a fost un reactor nuclear construit în colaborare cu Coreea de Nord, care să producă plutoniu pentru bombe atomice. Știrea a apărut în presa americană și în cea germană. Guvernul israelian și-a asumat răspunderea abia în 2018, la zece ani după ce reactorul a fost distrus fără ca sirienii să prindă măcar de veste. Israelul a adăugat că reactorul fusese construit pentru susținerea programului nuclear iranian.

Bombardamentul a fost efectuat de patru avioane F-15I, cele mai mari bombardiere din aviația israeliană, însoțite de patru avioane de vânătoare F-16I. Au fost distruse întâi posturile de apărare antiaeriană, apoi a fost scoasă din funcțiune rețeaua de comunicații siriană. S-au folosit în jur de 18 tone de bombe, ghidate prin GPS. La întoarcere, avioanele au trecut prin spațiul aerian al Turciei. Radarele turcești au detectat momentul în care unul din avioane a aruncat un rezervor suplimentar de combustibil deasupra teritoriului Turciei. A doua zi la BBC președintele Siriei, Bashar Al-Assad, a anunțat că atacul a fost îndreptat împotriva unei cazărmi pustii. Să nu uităm: când arabii mint, înseamnă că pagubele au fost mari.

Israelul a reușit să nimicească visul nuclear atât al Irakului, cât și al Siriei. Păcat că o astfel de operațiune preventivă nu a avut loc și în Iran. Nu numai Israelul, ci întreaga lume ar fi fost ferită de o primejdie iminentă. Probabil în mai puțin de un an, dacă nu se vor mai produce „defecțiuni misterioase” în diferite instituții în Iran, aceștia vor dispune de arme nucleare.

Să nu-și închipuie cineva că Iranul amenință cu exterminarea doar Israelul și pe evrei. Așa credea lumea și când naștii au început măcelul. Dar ei au spus clar: după evrei vor veni la rând țiganii, după ei slavii etc.; acest lucru s-a dovedit când ei au invadat URSS. Și Iranul o spune răspicat, bazându-se pe temeliile credinței šiite, care ar merita să fie cunoscută mai bine. [Credința šiită, pe care ei o practică, le poruncește să distrugă lumea „eretică”, adică tot ce nu este šiit, chiar cu prețul vieții. Ar fi bine ca lumea să reflecte asupra acestei credințe și să nu lase Israelul să se confrunte singur cu această primejdie capitală.](#)

Palestina - cum apare în ebraică?

Scriu acest articol scurt ca un comentariu privitor la aspectul ebraic prilejuit de excepționalul articol al lui Peter Biro din ediția trecută. Cred că este important faptul că numele de Palestina apare nu numai în documente în limba latină, ci și în scripturi ebraice din perioada aceea.

Există cel puțin trei surse, și anume trei midrașim, care sunt cărți care cuprind și legende, dar și prelegeri ale unor mari rabini din perioada aceea. În aceste documente, scrise în prima jumătate a primului mileniu, găsim și multe detalii istorice. În afară de asta, limba ebraică și aramaică, în care sunt scrise, ne pot învăța multe despre evenimente petrecute în aceea perioadă.

Primul document este midrașul "Eicha Raba", compus în Ereț Israel spre mijlocul primului mileniu, care conține spusele înțelepților din Israel din primele secole ale erei noastre. În primul capitol avem o descriere a situației din Yerușalaim din perioada distrugerii celui de al doilea Templu: "Până când Yerușalaimul nu a fost distrus, el nu a fost un oraș important. Însă, imediat după ce a fost distrus, a devenit un oraș imperial metropolitan". După enumerarea tuturor celor care au vrut să îl cucerească de-a lungul anilor, în document stă scris: "Vespasian a asediat orașul trei ani și jumătate și erau cu el (adică forțele care asediau) patru ducate, ducatele de Africa, Alexandria, Plastini (în unele ediții este un alt nume) și Arabia". Midrașul folosește cuvântul latin original numindu-le "ducus". Aici este vorba despre cele patru legiuni romane care au participat la asedierea Yerușalaimului în anii 67-70 e.n., venite din patru regiuni din jurul Israelului: Africa, Egipt, Arabia, Plistini, adică Filistina.

Regiunea Plistini ne este identificată în alt document, midrașul VaYikra Raba, scrisă, probabil, înaintea primului midraș, unde scrie în cap. 5: "Coborâți la Gat (oraș filistin din Biblie),„care este încă o ruină a Plistinilor". Aici nu este vorba despre tot tărâmul Israelului, ci numai despre partea de Sud, care era, în perioada primului Templu, țara Filistinilor.

Un al treilea document este un midraș ceva mai vechi, Bereșit Raba, pericopa Mikeț, în care apare termenul de

țara Plistini.

Mai este important să explicăm ortografia acestui cuvânt. Termenul biblic pentru Filistini este Pliștimi, scrisă cu litera Tav. Aici, cuvântul nostru pare a fi aproape identic, conform pronunției Plistini. Problema este că acest cuvânt este scris cu o altă literă, și anume Tet. Astăzi, cele două consoane se pronunță la fel, dar atunci era o mare diferență între ele, cum este în arabă și astăzi. Sunt diferite explicații date acestui fenomen lingvistic rar. Unii cercetători susțin că vorbitorii au perceput acest cuvânt ca fiind un neologism. Eu nu cred, fiindcă regula asta, existentă astăzi în ebraica modernă, nu exista atunci. Cuvintele se scriau exact cum se pronunțau. Eu cred că, întâmplător, dintr-o oarecare cauză necunoscută, au pronunțat cuvântul cu litera Tet.

Ceea ce este, de asemenea, interesant este faptul că acesta este modul în care pronunță cuvântul ăsta arabii, cu adaptările fonetice la celelalte sunete: Falastin, cu litera Tet. Este important să știm că arabii au adoptat și au adaptat la limba arabă cam 90% din numele de locuri ebraice (mai ales biblice) și tot așa apar numele majorității locurilor din Israel în arabă. Așa s-a întâmplat și cu cuvântul nostru, fără ca ei să facă vreo legătură logică, istorică, politică cu Hadrian, romanii sau filistinii. Acesta a fost unul din sutele de nume de localități și regiuni pe care le-au găsit, le-au adoptat și le-au adaptat la limba lor. De data asta este vorba despre o regiune care, prin diferite procese politice și sociale ex-arabe, a devenit numele unei țări și a unui popor care nu știa că se numesc așa. Astăzi, însă, găsim deja muzee de folclor palestinian, povești populare și muzică palestiniană și așa mai departe.

A apărut în revista Baabel, ianuarie 2019

Pericopa Haiei Sara - La ce vârstă s-a măritat Rivka (Rebeca)? [anul 5781]

Pericopa Haiei Sara nu este deloc despre Sara ci mai degrabă despre Rebeca, nora ei. Deja în primul verset al pericopei noi aflăm despre moartea Sarei: „Viața Sarei a fost de o sută douăzeci și șapte de ani ... Și Sara a murit în Qiriat-Arba, adică Hevron, În țara Canaanului, iar Avraham a venit s-o jelească pe Sara și s-o plângă” (Geneza 23:1-2).

Aproape toată pericopa noastră se ocupă de căsătoria lui Rebeca. În text găsim detalii abundente despre fiecare mișcare a ei în acest scop. Lipsește doar vreo referință la vârsta ei de care nu ni se spune nimic. Aceasta spre deosebire de partenerul ei, despre care nu ni se spune nimic despre acțiunile lui legate de căsătorie, dar vârsta lui ne este amintită: „Isaac era de patruzeci de ani când a luat-o (de nevastă) pe Rebeca” (Geneza 25:20).

Poate că nu era nevoie să ni se amintească vârsta ei, luând în considerație că ea ne este descrisă în amănunte. Este clar că este vorba de o fată foarte tânără care a trecut de vârsta pubertății, adică pe undeva după vârsta de 13 ani. Și într-adevăr ea este definită cu mai multe ocazii „naara” נערה, adică o fată tânără, chiar o fetiță. Deja la prima ei apariție ne este prezentată așa: „Fata era foarte frumoasă la înfățișare, fecioară - nu o cunoscuse nici un

bărbat” (Geneza 24:16). Important de clarificat că în ebraica biblică „a cunoaște” înseamnă și „a avea relații sexuale”. Cu alte cuvinte nici un bărbat nu s-a culcat cu ea și era conform cerințelor unei mirese.

Problema vârstei lui Rebeca apare din cauza interpretării făcute de Rași în urma midrașului la vârsta lui Ițhak de 40 de ani din Geneza 25:20. Rași face aici socoteala bazându-se pe o cronologie expusă în versetele din Tora. El spune că Avraham a primit vestea nașterii lui Rebeca când a ajuns pe Muntele Moria ca să-l sacrifice pe Isaac (Geneza 22:20-23). Sara moare în capitolul care urmează acestui eveniment de pe Muntele Moria. Noi știm că Sara avea 127 de ani când a murit, iar când l-a născut pe Ițhak avea 90 de ani. Calculul este simplu: când a avut loc *akeda* אקדה, Ițhak ave 37 de ani și tot atunci s-a născut și Rivka. În cazul acesta, Rebeca avea 3 ani când s-a căsătorit. Însă dacă mergem după descrierea evenimentelor din Tora în care Rebeca se grăbește să le dea de băut oaspeților și cămilelor lor, este clar că o fetiță de trei ani nu putea să facă așa ceva. Rași citează această presupunere din midrașul „Seder Olam” care se ocupă cu cronologia evenimentelor din Tora. Însă midrașul stabilește această cronologie într-un sistem legendar și în nici un caz istoric. Din această cauză, în asemenea cazuri nu se pun întrebări logice din viață.

Problema în această analiză a evenimentelor este data morții Sarei. Nu este menționat nicăieri această dată. Midrașul și în urma lui și Rași deduc din adiacența versetelor despre *akeda* cu cele ale morții Sarei, că cele două evenimente s-au petrecut în vecinătate de timp. Dar este posibil ca ele să se fi petrecut la o diferență de câțiva ani și Rivka era deja la vârsta de pubertate.

Pe de altă parte premisa că Rivka s-a născut în perioada *akeda*, se bazează pe un zvon pe care îl aude Avraham după ce s-a întors de pe munte: „După aceste întâmplări, i s-a vestit lui Avraha zicându-i-se ... iar lui Betuel i s-a născut Rebeca” (Geneza 22:20, 23). Iarăși este vorba despre o adiacență a două evenimente care se puteau petrece în timpuri diferite.

Dintre aceste două vecinătăți de versete este de ajuns să anulăm una ca toată premisa că Rebeca avea doar trei ani la căsătorie să se prăbușească. Și într-adevăr avem alt midraș în care Rebeca avea peste 12 ani când s-a măritat cu Ițhak, o vârstă adecvată pentru o fată la căsătorie în perioada aceea. Acest lucru noi îl învățăm dintr-o braită (vezi capitolul „Termeni”) din Talmud, tractatul levamot 61:b, care clarifică cu ce fel de fată trebuie să se însoare Cohen Gadol. De aici deducem și despre Rebeca și vârsta ei.

[În concluzie, Rebeca avea cel puțin 12 ani când s-a măritat cu marea ei iubire, Isaac.](#)

Pericopa Hukat - Ce s-a schimbat în patruzeci de ani? [anul 5781]

Pericopa Hukat începe cu chestiunea numită „vaca roșie” - *Para Aduma* פרה אדומה (Numeri cap. 19). Această poruncă a fost dată probabil în al doilea an de la ieșirea evreilor din Egipt imediat după inaugurarea Tabernacolului, probabil după acel eveniment tragic cu cei doi fii a lui Aharon și necesitatea multora de a se purifica. Din această cauză stabilirea datei evenimentului „vaca roșie” poate fi amânată până după Pesah Șeni.

Cu toate acestea, porunca aceasta apare doar în pericopa Hukat, după pericopa Korah în care au murit mulți oameni și după pericopa Șlah în care toată generația pustiului trebuie să moară în deșert. Mulți erau impuri și aveau nevoie să se purifice. Mai mult decât atât: episodul următor după „vaca roșie” începe așa: „Fiii lui Israel, toată adunarea, au ajuns în pustiul Țin **în luna întâi** și poporul s-a așezat la Kadeș. Acolo a murit Miriam și a fost înmormântată acolo.” (Numeri 20:1).

Nu este menționat anul, însă este menționată moartea lui Miriam. Noi știm că ea a murit în anul al patruzecilea, iar din text învățăm că era luna Nisan, cu cinci luni înaintea morții lui Aharon (vezi de exemplu, Rașbam, nepotul și elevul lui Rași, Franța sec. 12). Cu alte cuvinte, episodul „vaca roșie” împarte cartea BeMidbar - Numeri între anul al doilea și anul al patruzecilea. La mijloc se află pericopa Korah al cărei an nu este sigur. După majoritatea comentatorilor el s-a petrecut în anul al doilea, imediat după pedeapsa iscoadelor.

Se pare că Toraua încearcă să ne spună că de-a lungul celor 38 de ani în pustiu nu s-a întâmplat nimic. Singurul fapt major care s-a petrecut a fost moartea „generației deșertului”, *dor hamidbar* דור המדבר. Mai putem adăuga că evreii aproape că au stat pe loc în acești ani (vezi aici articolul „Ce au făcut evreii 40 de ani în deșert?”). Aproape nici o călătorie din cele 42 nu a fost în acești ani.

Midrașul merge și mai departe și ne spune că nici măcar „duhul sfânt” *ruah hakodesh* רוח הקודש nu se afla pe Moșe în acești ani. Noi știm doar că în toți acești ani nu s-au făcut circumcizii - *brit mila* ברית מילה și nu s-a ținut sărbătoarea de Pesah. Aceste două mițvot au fost ținute imediat după intrarea evreilor în țară sub conducerea lui Iehoșua.

În continuare, evenimentele se petrec într-un ritm vijelios:

- Moartea lui Miriam și plângerea pentru lipsa apei în luna Nisan al anului 40
- Cererea de trecere de la regele Edomului
- Moartea lui Aron pe 1 Av și luna de doliu până la 1 Elul
- Războiul cu Canaan

<p>Exod 17:1-3</p> <p>„Și a pornit toată adunarea fiilor lui Israel din Pustiul Sin, umblând din loc în loc, după cuvântul lui Adonai, și și-au așezat tabăra la Refidim și nu era apă ca să bea poporul. Atunci poporul s-a certat cu Moise și i-au spus: Dă-ne apă să bem! Iar Moise le-a spus: De ce vă certați cu mine, de ce îl ispitiți pe Adonai? Dar poporul însetase acolo după apă și a cântit poporul împotriva lui Moise și a spus: Pentru ce ne-ai scos din Egipt ca să mă omori pe mine și pe fiii mei și vitele mele cu setea?”</p>	<p>Numeri 20:2-5</p> <p>„Adunarea nu avea apă și s-au strâns împotriva lui Moșe și împotriva lui Aharon. Și poporul s-a certat cu Moise și spuneau: De-am fi pierit când au pierit frații noștri în fața lui Adonai. De ce ați adus obștea lui Adonai în pustiul acesta ca să murim aici noi și animalele noastre? De ce ne-ați scos din Egipt ca să ne aduceți în acest loc rău? Nu este un loc pentru semănat, pentru smochine, vii și rodii, iar apă de băut nu este.”</p>
---	--

Iar în continuare apare plângerea despre mana:

„Și au pornit de la muntele Hor pe calea Mării de Trestii, ca să înconjoare țara Edomului, dar **poporul și-a pierdut răbdarea pe drum**. Poporul a vorbit împotriva Domnului și împotriva lui Moise: De ce ne-ați scos **din Egipt** ca să murim în pustiul, căci nu este pâine, **nu este apă și ni s-a scârbit sufletul de pâinea stricată.**” (Numeri 21:4-5).

Această plângere ne amintește de o altă plângere legată de săturarea de a mânca mana. Este plângerea vicioșilor din pericopa Behaalotcha:

„... **Cine ne va da să mâncăm carne?** Ne amintim de peștele pe care îl mâncam fără plată în **Egipt** ... Și acum ni s-a uscat gâtlejul. Nu este nimic, doar mană e înaintea ochilor noștri.” (Numeri 11:4-6).

Sau ne amintește de Exod 16:3:

„...De-am fi murit de mâna lui Adonai în **țara Egiptului**, când stăteam lângă oala cu carne și **mâncam pâine pe săturate!** Căci voi ne-ați scos în **pustiul acesta** ca să omorâți toată obștea aceasta **cu foamea.**”

La prima vedere pare că totul este la fel în anul al doilea în pustiul, ca și în anul al patruzecilea. Poporul este același popor și reclamațiile sunt aceleași reclamații. Însă printr-o citire mai profundă găsim diferențele. Noua generație se plânge de lunga ședere în deșert și dorește să ajungă o dată în Ereț Israel. Spre deosebire de prima generație care cerea să se întoarcă în Egipt, generația nouă vrea să ajungă de acum în Ereț Israel. Din păcate Moise nu este destul de sensibil la aceste diferențe. De aceea el îi mustră greu. El nu-și dă seama că dorința poporului este să ajungă deja în Ereț Israel.

Atunci Hakadoș Baruch Hu vorbește cu el cu multă blândețe: ia toiagul, adapă obștea. Nu este nici o supărare și nici pedepse nu sunt. Însă Hakadoș Baruch Hu înțelege că Moșe nu este persoana potrivită să-i aducă pe fiii lui Israel în Ereț Israel. Moșe aparține încă generației deșertului și altcineva îi va introduce pe evrei în țara lor. Acesta va fi Iehošua.

[Marele merit a lui Moise este că în ciuda tragediei lui personale, binele poporului îl dirijează și el continuă să conducă poporul pe drumul său spre patrie, pe care o va vedea de departe dar nu va intra în ea.](#)

Pericopa Ki tavo - Un legământ în țara Moavului [anul 5781]

La sfârșitul pericopei noastre Moise încheie ultimul său discurs, iar Toraua subliniază că aici, în Moav, Hakadoș Baruch Hu mai face un legământ cu poporul evreu: „Acestea sunt cuvintele legământului pe care Adonai i-a poruncit lui Moise să-l încheie cu fiii lui Israel în țara Moavului, pe lângă legământul pe care l-a încheiat cu ei în Horev” (Deuteronom 29:1).

Întrebarea care se pune aici este: de ce au avut nevoie de încă un legământ pe lângă legământul încheiat deja la Muntele Sinai în care poporul evreu s-a angajat deja să țină Toraua și mișvoturile. Așa este scris în cartea Exod: „Și (Moise) a luat cartea legământului și a citit-o cu glas tare în auzul poporului; iar ei au spus: Tot ce a grăit Adonai vom face și vom asculta!”. Apoi Moise a luat sângele și a stropit cu el poporul și a spus: Iată sângele legământului pe care Adonai l-a încheiat cu voi pe temeiul tuturor acestor cuvinte” (Exod 24:7-8).

Găsim răspunsul la această întrebare în Talmud, tractatul Șabat 88:a: „Rabi Avdimi a spus (referitor la versetul „și ei s-au prezentat la poalele muntelui” (Exod 19:17): Noi învățăm de aici că Hakadoș Baruch Hu i-a constrâns pe evrei și le-a spus: Dacă acceptați Toraua va fi bine, iar dacă nu – acolo va fi înmormântarea voastră”. Adică, după Talmud această înțelegere a fost forțată și orice acord încheiat silit nu are valabilitate juridică. În continuare Talmudul ne spune asta clar: „Rav Aha Bar Iakob a spus: Într-adevăr este aici o cauză legală”. Cu alte cuvinte dacă un acord este silit poate fi anulat. Aici Rași ne dă o explicație clară: „Dacă Hakadoș Baruch Hu îi va chema la judecată și va pleda: De ce nu ați ținut ceea ce v-ați angajat? Ei vor avea un răspuns, că l-au primit forțați/obligați”.

Conceptul de forțare poate fi explicat în diferite forme cum ar fi apariția directă a Domnului pe munte sau situația nervoasă a evreilor provocată de șocul ieșirii din Egipt cu doar 7 săptămâni înainte.

Dacă legământul de pe Muntele Sinai a fost defectuos, înseamnă că este nevoie de un legământ nou în care nu vor fi defectele primului legământ. Acest al doilea legământ din țara Moavului se încheie la sfârșitul marșului poporului evreu în pustiu, patruzeci de ani după încheierea primului legământ. În acești 40 de ani, poporul a învățat toată Toraua, și a înțeles exact la ce se angajează. Ei au învățat ce înseamnă ținerea mișvoturilor și înțeleg că aceste obligații nu se referă doar la generația lor, ci și la generațiile care vor veni. Doar aici apare versetul: „Nu numai cu voi închei acest legământ și acest jurământ, ci cu aceia care sunt aici cu noi și stau astăzi în fața lui Adonai Elohim, și cu aceia care nu sunt cu noi aici astăzi” (Deuteronom 29:14-15).

Întrebarea care se pune la acest al doilea legământ este unde găsim aici acceptarea legământului de către popor. Pe Muntele Sinai poporul lui Israel a anunțat de trei ori acordul lui: „Și tot poporul a răspuns laolaltă și au spus: Tot ce a grăit Adonai vom face” (Exod 19:8); „... Tot poporul a răspuns într-un glas și au spus: Toate cuvintele pe care le-a grăit Adonai le vom face” (Exod 24:3); „Și a luat cartea legământului și a citit-o cu glas tare în auzul poporului, iar ei au spus: Tot ce a grăit Adonai vom face și vom asculta” (Exod 24:7).

În legământul din câmpiile Moavului care obligă poporul de-a lungul generațiilor care vor veni, doar Moșe a vorbit, iar poporul a tăcut. Ce fel de legământ este dacă poporul nu și-a dat acordul? Însă cu mai multă atenție noi putem

Înțelege că poporul și-a dat acordul la acest legământ prin fapte și nu prin cuvinte. Imediat după încheierea legământului pe câmpiile Moavului, poporul a trecut Iordanul la câmpiile Ierihonului. Acolo s-a ținut o mare ceremonie de *brit mila* (circumcizie) a tuturor celor născuți în deșert, deoarece în pustiu această mișcă a fost anulată: „Iată de ce i-a circumcis Iehosua ... toți cei născuți în pustiu, pe drum nu fuseseră circumciși ... Pe aceștia i-a circumcis Iehosua, căci erau necircumciși” (Iosua 5:4-7). Acordul poporului la încheierea legământului se exprimă în primul rând prin acordul de a îndeplini această mișcă, care a fost făcut între Avraham și Hakadoș Baruch Hu, când Avraham și fiul său au făcut *brit mila*: „Domnul i-a zis lui Avraham: Iar tu să păzești legământul meu, tu și seminția ta de după tine, din neam în neam. Acesta este legământul meu, pe care să-l păziți, dintre mine și voi și seminția ta de după tine: să fie tăiat împrejur (*mila*) tot cel de parte bărbătească dintre voi. Să fiți tăiați împrejur în carnea prepuțului vostru, iar (acesta) să fie semn de legământ între mine și voi” (Bereșit/Geneza 17:9-13).

Într-adevăr, imediat după ceremonie, Dumnezeu i-a spus lui Iosua: „Astăzi am îndepărtat de la voi batjocurile-dezonoarea Egiptului” (Iosua 5:9). Procesul ieșirii din Egipt și legătura între Hakadoș Baruch Hu și poporul Israel nu s-au încheiat pe Muntele Sinai, ci odată cu legământul de pe câmpiile Moavului, care a început pe malul estic al Iordanului cu Moșe Rabenu și s-a încheiat pe malul de vest al râului cu Iehosua Bin-Nun.

Însă acesta, către sfârșitul vieții lui, a simțit probabil nevoia ca să reînnoiască încă odată legământul cu poporul care a apucat să trăiască deja câteva decenii în țara lui, cu toate grijile și necazurile de zi de zi și fără minunile din pustiu. El organizează în Șichem o reînnoire a legământului: „Și Iosua a adunat la Șichem toate triburile lui Israel și i-a chemat pe bătrânii lui Israel, pe căpeteniile lui, pe judecătorii lui și pe supraveghetorii lui, iar ei s-au prezentat înaintea Domnului” (Iosua 24:1). În prezența tuturor, Iosua le dă încă odată posibilitatea de a alege între devotamentul față de Dumnezeu și de Toraua lui sau lepădarea lui și trecerea la căile celorlalte națiuni: „... Și slujiți-l ireproșabil și cu fidelitate... Dar dacă este rău în ochii voștri să-i slujiți lui Adonai, alegeți astăzi cui vreți să-i slujiți” (Iosua 24:14-15).

Și aici, ca și pe Muntele Sinai, poporul a aprobat provocarea pe care conducătorul lui i-a pus-o în față, acceptând pe loc slujirea Dumnezeului: „Poporul i-a răspuns lui Iosua: Nu, că lui Adonai îi vom sluji. Atunci Iosua a zis poporului: Sunteți martori împotriva voastră că voi înșivă l-ați ales pe Adonai ca să-i slujiți. Ei au spus: Suntem martori ... Poporul i-a răspuns lui Iosua: Lui Adonai Elohenu îi vom sluji și de glasul său vom asculta. Și Iehosua a încheiat în ziua aceea un legământ cu poporul și le-a dat o lege și justiție în Șichem” (Iosua 24:21-25). De aici orașul Șichem a primit între altele și numele de „orașul legământului”.

[Avantajele legământului din Șchem sunt clare. Acuma poporul este ca orice popor, stă în țara sa, a luptat ca s-o cucerească și a cunoscut combinația între patrie și credință. Aici poporul ajunge la nivelul cel mai ridicat de credință în Adonai și de devotament pentru Tora.](#)

Pericopa Mișpatim - Specificul dreptului evreiesc [anul 5781]

După credința evreiască, pe Muntele Sinai s-a dat tot codul legal care cuprinde două feluri de legi: unele numite *hukim*, *legi* care cuprind mișvoturile și care nu sunt bineînțelese mental, iar celelalte legi numite *mišpatim*, *judecăți*, și care cuprind mișvoturile care sunt înțelese de la sine și a căror listă o găsim la Rași: idolatrie, vărsare de sânge, furt și binecuvântarea Domnului.

Și cele două table cu care a coborât Moșe sunt împărțite la fel: Primele cinci mișvot sunt între om și Kadoș Baruch Hu, adică acele numite *hukim* חוקים și care nu sunt bineînțelese de la sine. Ultimele cinci sunt mișvot între un om și semenul lui, adică *mišpatim* משפטים. Acestea apar într-o formulă în lărgită în pericopa următoare, care chiar se numește Mišpatim. Acestea sunt mișvot pe care mintea omului, logica lui, spun că trebuie îndeplinite (de exemplu să nu omori). Întrebarea care se pune de ce era nevoie de o poruncă divină ca aceste mișvot să fie și scrise. Într-adevăr putem găsi o serie de argumente care să ne convingă că aceste mișvot date de autoritatea superioară sunt fundamentale pentru dreptul evreiesc ca și cel al altor popoare. Printre aceste argumente găsim:

1. **Forță, tărie.** Ideea este că autoritatea care poruncește adaugă forță poruncii. În Talmud scrie: „Este mai mare cel care a primit porunca și execută, decât cel care nu a primit porunca și execută” (tractatul Kidușin 31:a). A fi mare înseamnă nu numai a îndeplini cu exactitate porunca, ci a fi în același timp generos, cu îndurare. Marele rabin, Kuk (prim rabin al Israelului în perioada interbelică) spune că acestea sunt amănuntele pe care Toraua le adaugă celor zece porunci și care lipsesc la națiunile care au luat doar cele zece porunci.
2. **Dreptul și morală.** În dreptul modern s-a stabilit că aceste două principii sunt separate, cele două părți sunt judecate doar după lege, iar judecătorul decide doar după criterii de justiție. Spre deosebire de acest lucru, în halachaua evreiască aceste două principii fundamentale sunt legate între ele. Poruncile morale obligă întotdeauna cu toate că nu pot fi impuse, decât după regula numită în halacha „*lifnim mišurat hadin*” לפנים משורת הדין. În halacha judecătorul este autorizat să țină seamă și de considerări de morală. Din această cauză există în dreptul evreiesc ideea de excepție de la lege „*lifnim mišurat hadin*” לפנים משורת הדין (dincolo de linia legii).
3. **Dreptul și generozitatea (*tdaka* צדקה).** Morala este sensibilă de obicei față de cei slabi și dreptul evreiesc îi apără în mod deosebit. Spre deosebire de dreptul popoarelor care adoptă egalitate totală, dreptul evreiesc îi apără pe cei slabi în mod aparte. Așa apare grija aparte pentru văduvă și orfan, grija pentru cel care nu este în stare să-și achite datoriile etc. Rambam (Maimonides) spune: „Rolul judecătorului este să-l salveze pe cel opresat de asupritor” (Hilhot Sanhedrin 2:7).

În dreptul evreiesc există o apărare excesivă pentru cel care se află pe marginea vieții. Așa că femeia nu are voie să se atingă de pruncul ei prin avort, iar pe de altă parte nu este voie ca un bolnav terminal să fie deconectat de la aparatul de respirație.

4. **Adevărul și dreptul.** Câteodată adevărul se ciocnește cu stabilitatea. În dreptul modern se preferă de obicei stabilitatea juridică și ca atare dosare judecate definitiv se redeschid foarte greu. Mai există și regula prescripției. Toate acestea nu există în halacha. Aici este necesar ca să fie observate precis probele aduse de procuror de halacha. Pe când redeschiderea unui proces definitiv astăzi este aproape imposibil, în halacha este cu mult mai ușor, cu toate că și aici sunt limitări (vezi Talmud tractatul Sanhedrin 31:b).

5. **Scopul justiției.** Justiția în general are ca țel repararea lumii și păstrarea ordinii sociale, pe când dreptul evreiesc care este o parte din halacha are scopul de a repara „trupul și sufletul” și „să vă fie bine” (vezi Deuteronom 5:33).
6. **Echilibru între valori.** Toate sistemele de drept se bazează pe valori, chiar dacă ele nu apar verde în ochi. Aceste valori diferă de la o societate la alta. De exemplu „onoarea, demnitatea omului” este perceput la evrei diferit de alte societăți. Însă aici nu este vorba doar de valori de morală amintite mai sus, ci chiar de reguli juridice „tehnice”. De exemplu un contract între două părți. După halacha un contract este finalizat odată cu primirea mărfii, pe când în dreptul general este de ajuns înțelegerea de „vânzare-cumpărare”, adică înțelegere fără finalizarea primirii mărfii.

Mai există o serie de diferențe esențiale între dreptul general și cel evreiesc pe care nu le vom aminti.

În concluzie, diferențele dintre dreptul evreiesc și cel general sunt mai mari decât asemănările. De aici putem înțelege mai bine cuvintele profetului Mica 4:5:

„Căci toate popoarele vor umbla fiecare în numele dumnezeului său, dar noi vom umbla în numele lui Adonai pentru totdeauna, în vecii vecilor”.

Câteva cuvinte despre tribunale. În perioada biblică, legea – halachaua se implementa direct de judecători care stăteau la porțile orașelor și judecau. În perioada post-biblică judecata se desfășura în tribunale, cu judecători, procurori și avocați, iar singura lege era halachaua. Astăzi, în Israel sunt două sisteme de tribunale paralele. Primul, tribunalele civile care judecă după dreptul civil modern toate felurile de procese. În paralel, există un sistem de tribunale religioase care judecă doar probleme personale între om și semenii lui: divorț, moștenire, tutela pe copii etc. Legea este doar halachaua. De obicei, se poate alege la ce tribunal apelezi.

Pericopa Noah - Soarta femeilor (frumoase) [anul 5781]

În pericopa Noah avem un eveniment uriaș – potopul – care a schimbat o generație cu alta, o cultură cu alta. Cauza se află chiar la capătul pericopei Bereșit. Probabil că înțelepții care au stabilit limitele pericopelor au vrut să despartă cauza, care ea însăși este un eveniment îngrozitor, de rezultat, de pedeapsa totală. Ca de obicei în viață, cauza sunt iarăși femeile, de data aceasta atrocitățile la care au fost supuse de oameni răufăcători: „Nefilimii erau pe pământ în zilele acelea, dar și după aceea, când intrau fiii lui Elohim la fiicele oamenilor, iar ele le nășteau

(copii), aceștia sunt eroii/ vitejii din totdeauna, oameni cu faimă” (Geneza 6:4). Fără să ne referim la cine erau acești „Fiii a lui Elohim”, îngeri sau niște uriași sau fiii unor persoane importante, este clar că ei obișnuiau să facă fapte îngrozitoare femeilor: „Fiii lui Elohim au văzut că ficele oamenilor sunt frumoase și dintre toate femeile au luat pe cele pe care și le-au ales” (Geneza 6:2). Oricare femeie era o țintă de răpire și abuz, fie că era căsătorită sau nu. Cu toate că tocmai din această cauză această generație a dispărut de pe pământ odată cu potopul. Acest fel de comportament criminal față de femei a rămas de atunci și până în zilele noastre, când abuzuri de felul acesta se petrec zilnic peste tot pe planeta noastră.

Dacă observăm cea mai notorie interpretare a acestor „Fiii a lui Elohim” este identificarea lor cu copiii oamenilor renumiți, oameni de vază: fiii de judecători, regi, președinți și alți conducători sau bogătași. Ei își permiteau să-și ia orice femeie pe care o voiau, de care aveau chef. Femeia era un obiect pe care îl întrebuintezi și îl arunci. Din păcate noi întâlnim acest obicei josnic în toată cartea Geneza. Avraham și Sara știau încă dinainte că Sara este în primejdie de a fi răpită când au ajuns la Faraon (Geneza 12:11-15), cât și când au venit la Avimelech (Geneza 20:2)). La fel și Isaac la Grar (Geneza 26:7).

În tot Tanachul noi întâlnim această atitudine, printre altele la concubina din Ghiv'a (Șoftim/Judecători cap.19), la cele 400 de fecioare din Șilo (Judecători 21:21-22), la David și Bat Șeva (2Șmuel/2Samuel cap. 11) și culmea bineînțeleasă la Ahașveroș din cartea lui Ester. etc. Și în texte din afara Tanachului găsim acest obicei mârșav. Într-o scrisoare găsită la El Amarna în Egipt, datată din mijlocul celui de al doilea mileniu (aproximativ 1500 î.e.n.), scrie Faraonul unui vasal, șeful unui principat din Canaan că el îi ordonă să-i trimită imediat 40 de femei frumoase. Nu cumva să fie vreuna rea la livrare. Pe de altă parte era și atunci și este și astăzi o venerare a femeilor frumoase. Găsim chiar și o definiție a unei femei frumoase în pericopa Ki Tețe (Deuteronom cap. 21).

Gravitatea cu care privește Toraua aceste abuzuri provocate femeilor este faptul că ni se spune că pricina potopului este tocmai acest gen de comportamente demne de dispreț față de femei din partea „Bnei HaElohim”. Acesta este doar culmea unui comportament nedemn al unei întregi generații la care abuzul asupra femeilor era doar unul dintre semnele distinctive ale acestei generații, pe care potopul l-a șters de pe fața pământului. Din păcate, potopul nu a reușit să ștergă și această caracteristică a noii generații de după potop și până astăzi.

Pericopa Pinhas - Kozbi Bat Țur כוזבי בת צור [anul 5781]

La sfârșitul pericopei Balak se petrece un eveniment îngrozitor și în același timp cutremurător. După ce Bil'am (Balaam) încearcă să-i blesteme pe evrei dar îi binecuvântează, iar Balak fierbe de nervi din cauza eșecului, după ce fiecare merge pe drumul lui, evreii încep să se curvească cu fetele moabite, iar ele îi îndeamnă să se roage la

idolii lor. De ce nu?! Hakadoş Baruch Hu este foarte supărat, iar Moise, în numele lui, îndeamnă căpeteniile poporului să-i omoare pe vinovaţi. O persoană din Israel se culcă cu o fată midianită în public, în faţa poporului şi a lui Moşe. Atunci sare din mijlocul obşteii un *cohen* (preot), Pinhas fiul lui Elazar şi nepotul lui Avraham, ia o lance şi îi ucide pe amândoi.

Doar la începutul pericopei Pinhas aflăm despre cine este vorba. Este vorba despre o midianită, ne evreică despre care nu ştim aproape nimic din Tora, dar aflăm multe detalii din Talmud, comentatori şi midraş.

Un lucru care este diferit de majoritatea personajelor feminine care au o apariţie fulgerătoare este că noi îi ştim numele şi originea. Vom explica la început sensul numelui care, după cum ştim, este extrem de important în scrierile evreieşti şi în credinţa iudaică în general. Dar înainte de toate, să ne amintim de originea ei. Iar aceasta apare chiar în Tora: „Numele femeii midianite ucise era Kozbi, fiica lui Țur; acesta era căpetenie a unui neam, a unei case părinteşti, în Midian” (Numeri 25:15). Ca să ne amintim cine sunt aceşti midianiţi, trebuie să ne întoarcem la Avraham, care la ani după ce i-a murit iubita soţie Sara, citim deodată că se recăsătoreşte: „Avraham şi-a mai luat o femeie/soţie al cărei nume era Keturah. Ea i-a născut lui pe Zimran, pe Ioşan, pe Medan, pe Midian, pe Işbaq şi pe Şuah” (Geneza 25:1-2). Aşadar Midian este unul din fiii lui Avraham, fiind frate vitreg cu Isaac. Cu alte cuvinte aceşti fiii a lui Keturah şi neamurile lor sunt cei mai apropiaţi de evrei. Mai apropiaţi decât Amon şi Moav care sunt veri cu Ithak. După Halacha ei sunt obligaţi la Mila (circumcizie) şi la încă câteva miştoturi pe care le-a primit Avraham. Midraşul ne povesteşte că Keturah este în fond Hagar pe care Avraham o alungase după cererea Sarei, iar Isaac s-a dus s-o caute ca să-i fie soţie. El a sosit acasă cu ea exact în momentul în care a ajuns Rebeca călărind pe cămilă. Când Rebeca i-a văzut pe cei doi, a căzut de pe animal: „Iar Rebeca, ridicându-şi ochii, l-a zărit pe Isaac şi a căzut de pe cămilă” (Geneza 24:64). Aceasta este povestea lui Keturah în midraş.

Despre numele lui Kozbi, sunt propuneri multe la diferiţi interpreţi. Din punct de vedere ştiinţific, fiind midianită s-ar putea ca numele ei să rezulte din limba acadiană (asiriană şi babiloniană) de care sunt mai apropiaţi Midian. În această limbă, rădăcina cuvântului, KZV/B, înseamnă fertilitate. Poate fi o aluzie atât la misiunea ei, cât şi la mijloacele de care se foloseşte ca să o îndeplinească. Însă comentatorii evrei se referă la această rădăcină a cuvântului în sensul ei din limba ebraică şi din limba aramaică. În ambele, KZV/B înseamnă minciună. Mulţi explică numele acesta fiindcă ea l-a minţit pe tatăl ei care era o mare căpetenie a unei ramuri din Midian când a mers ca voluntară la această misiune de a se împotrivi conducerii lui Moşe. Ea, o prinţesă străină a venit să găsească o personalitate de rang înalt cu care să provoace un act neobişnuit de provocare de desfrâu, de dezmaţ. Aşa l-a găsit pe Zimri Ben Salu, preşedintele tribului Simeon, care se împotriva conducerii lui Moise.

În Talmud, Kozbi apare pur şi simplu o curvă ordinară. În tractatul Sanhedrin 82:b, marele înţelept Rav Şeşet ne spune că numele ei era Şvilna Bat Țur, iar numele de Kozbi l-a primit mai târziu fiindcă şi-a minţit tatăl. În acelaşi tractat mai încolo ni se spune că acest nume de Şvilna a devenit un nume comun pentru curve. Tot acolo în Sanhedrin este scris că deja mama ei era o curvă, aşa că ea este *Zona Bat Zona* זונה בת זונה, o curvă fiica unei curve.

Vom încheia cu o poveste scurtă despre Kozbi, din midraşul Şmot Raba 33: „Kozbi i-a spus lui Zimri: eu nu ascult decât pe cel mai mare (în grad), iar el este bineînţeles Moise, şeful tău. Zimri i-a spus: Şi eu sunt şeful tribului meu şi mai mult decât atât, tribul meu (Simeon) este mai mare decât tribul lui (Levi) eu sunt al doilea în ordinea naşterii (fiilor lui Iacov) pe când el este al treilea. Ea l-a luat pe Zimri de mână şi a trecut cu el în mijlocul întregului popor după cum este scris: „Şi iată unul din fiii lui Israel a venit şi a înfăţişat-o fraţilor săi pe o midianită, sub ochii lui Moşe şi sub ochii întregii adunări a fiilor lui Israel, pe când plâneau ei la intrarea Cortului Întâlnirii” (Numeri 25:6). În acelaşi moment a ripostat Pinhas: „Nu este nici o persoană care să-i omoare şi să moară? Unde sunt leii, Pui de leu, Iuda?”.

Am învăţat încă o poveste minoră în care o personalitate importantă încearcă să-l provoace pe Moşe prin fapte de destrăbălare şi umilinţă. Însă aşa cum vedem de obicei, de exemplu gloata lui Korah/ Core, o femeie este cea care îl conduce la moarte. Ei sunt omorâţi de o singură lovitură de lance care i-a străpuns, după midraş, pe ambii din aceeaşi lovitură. [Această lovitură rară dovedeşte că acesta era voinţa Domnului.](#)

Pericopa Şmot - Descălțarea într-un loc sfânt [anul 5781]

„Şi (Domnul i-a spus: Nu te apropia de locul acesta! Scoate-ți încălțăminte din picioare, căci locul pe care stai este pământ sfânt!” (Exod 3:5). Moise ajunge la locul focului rugului și imediat este poruncit să-și scoată încălțăminte din picioare fiindcă locul acela este un loc sfânt. De aici au învățat înțelepții - HAZAL - că este obligatoriu descălțarea pantofilor într-un loc sfânt. Însă ei mai adaugă la descălțare încă o serie de interdicții în locuri sfinte. De exemplu, la urcarea pe Muntele Templului ni se spune în Mişna că din cauza sfințeniei locului „să nu intre pe Muntele Templului cu baston, cu încălțăminte, în haine intime (sau poate cu portofel), prăfuit pe picioare, să facă scurtări de drumuri înăuntru, să scuibe - de la acțiuni neajutoare până la cele mai jignitoare”.

Cartea de Mişna cere oricărei persoane să se comporte cu respect față de cel de sus când se află pe un loc sfânt. Sunt enumerate aici șase lucruri de care trebuie să se abțină. Intrare cu baston sau cu încălțăminte arată îngâmfare și orgoliu pe când într-un loc sfânt trebuie să ne comportăm cu modestie și umilință. Intrarea cu haine nepotrivite ca și cu picioare prăfuite arată dispreț, dezonoare într-un loc sfânt. Să te învârtești pe munte de colo-colo pe degeaba arată sfidare al Muntelui față de restul împrejurimilor. Bineînțeles că scuipatul este un semn clar de dispreț față de locaș. Înțelepții mai scriu că nu este voie să stai așezat în mijlocul Templului *azara* אָזָרָה decât regii din dinastia lui David.

Obligația de a ne comporta demn în locuri sfinte este o parte din mișvoturile numite „respectarea/teama Templului”: „Şabaturile mele să le păziți și de Templul meu să vă temeți” (VaYikra/Levitic 19:30). Pe baza acestui verset au adus înțelepții învățătura din Mişna. Interzicerea intrării pe Munte încălțați este valabilă și când Templul nu mai există.

Mai sunt și alte exemple cu privire la interzicerea intrării într-un loc sfânt încălțați și respectarea celorlalte reguli de comportament în locuri sfinte. Așa este când Iehosua întâlnește îngerul: „Şi căpetenia armatei Domnului a vorbit lui Iosua zicând: Scoate-ți încălțăminte din picioare, căci locul pe care stai este pământ sfânt” (Iosua 5:15). Aici este vorba despre încălțăminte, iar în Ester găsim despre îmbrăcăminte: „În cele din urmă s-a dus până în fața porții regelui, pentru că nimeni nu putea să intre pe poarta regelui îmbrăcat în pânză de sac” (Ester 4:2). Rabi Iosef Ben Iehuda în midraşul Kohelet Raba 4:1, 17 spune: dacă pentru un rege în carne și oase se face așa, cu atât mai mult pentru regele regilor (Dumnezeu)”.

Aceste interdicții de a intra într-un loc sfânt cu haine neadecvate și cu încălțăminte mai au un sens ideologic adânc și anume scoatem de pe noi lucrurile care pun o barieră între noi și Hakadosh Baruch Hu: „Păzește-ți piciorul când te duci în casa lui HAŞEM și apropie-te mai degrabă să ascuți decât să aduci jertfa nățărilor pentru că ei nu știu să facă rău” (Kohelet/Eclesiastul 5:1). Despre asta au spus înțelepții în Talmud, tractatul Brachot 23:a: „Păzește-te

să nu păcătuiești”. Dacă omul se va păzi pe el însuși, atunci și Hakadoș Baruch Hu îl va răsplăti și îl va păzi și ocroti. Așa explică înțelepții și această mițva „Teama Templului”: „Oare poate ca cineva să se teamă de Templu? Învățătura este la versetul „Șabaturile mele să le păziți și de Templul meu să vă temeți”: Ce este Șabatul - nu de Șabat vă temeți, ci de cel care a poruncit Șabatul; așa și Templul - nu de Templu vă temeți, ci de cel care a poruncit Templul”.

Interdicția de a se urca pe Muntele Templului încălțat nu este din cauza respectului față de munte, ci pentru cinstirea celui care și-a așezat numele său acolo, slăvitul Dumnezeu.

Când Cohanimii (preoții) binecuvântează obștea în rugăciune prin „Birkat Cohanim” ברכת כהנים ei trebuie să se descalțe nu numai în Templu, ci oriunde. Această interdicție este una din cele nouă modificări făcute de marele înțelept Raban Iohanan Ben Zakai imediat după distrugerea Templului în anul 70 e.n după cum apare în Talmud, tractatul Roș Hașana 31:b, în memoria Templului. Sunt câteva argumente la această modificare. Unii înțelepți spun că este în cinstea publicului, însă majoritatea spun că este pentru cinstea Cohanimilor, ca să nu fie o problemă cu încălțăminte și din cauza aceasta să nu fie în stare să binecuvânteze obștea și să fie prihănit și rușinat.

Sinagoga este un Templu în miniatură *Mikdaș Meat* מקדש מעט și rugăciunea acolo s-a stabilit ca un substitut la ritualul sfânt din Templul care a fost distrus și ca atare era predictibil ca interdicția de intrare încălțat să fie valabilă și în acest caz. Dar nu este așa. Și RAMBAM (Maimonides) ne învață: „Oricare intră în sinagogă poate să iasă pe altă cale ca să scurteze drumul, poate intra cu baston, încălțat, în haine neîngrijite și prăfuit pe picioare, iar dacă trebuie să scuie poate să scuie”. Și în regulile de comportament în sinagogă din „Șulhan Aruch” apare permisiunea de a intra în sinagogă încălțați. Înțelepții subliniază această permisiune ca inversul interdicției de a intra în Templu încălțat.

Bineînțeles că sunt modificări încă din Talmud în legătură cu regulile de comportament în sinagogă. Eu m-am referit aici doar la diferența între Templu și sinagogă. Un singur exemplu: nu ai voie să intri în sinagogă doar să te adăpostești de la ploaie. Fiecare dintre noi poate înțelege diferența dintre Templu și sinagogă în care avem „un pic de Templu, însă casa Domnului este una - Templul construit la Ierusalim, pentru care ne rugăm cu toții, și cei din Israel „Lašana habaa birușalaim habnuia” (la anul în Ierusalimul reconstruit).

לשנה הבאה בירושלים הבנויה

Pericopa Vayehi - Încrucișarea mâinilor și binecuvântarea pe genunchi [anul 5781]

„Iosef i-a luat de pe genunchii lui (Israel) și s-a închinat cu fața la pământ. Apoi Iosef i-a luat pe cei doi, pe Efraim în

dreapta sa, spre stânga lui Israel, și pe Menașe (Manase) în stânga sa, spre dreapta lui Israel și i-a apropiat de el. Israel și-a întins dreapta și a pus-o pe capul lui Efraim – el era cel mic – și stânga pe capul lui Menașe, încrucișându-și mâinile, deși Manase era întâiul-născut” (Geneza 48:12-14).

Binecuvântarea lui Iacov fiilor lui Iosef pune câteva întrebări:

- Oare de ce Iakov și-a încrucișat mâinile când putea să schimbe locul băieților?
- Ce simbolizează genunchii amintiți în versetul 12?

O observație atentă a poziționării mâinilor și picioarelor în binecuvântări ne poate lămurii această enigmă.

Sunt foarte multe interpretări despre semnificația încrucișării mâinilor lui Iacov. Este foarte interesantă interpretarea marelui comentator Hizkuni (Franța, sec. 13) care spune că „și-a încrucișat mâinile” înseamnă că a făcut fapta cu „minte”, adică cu înțelepciune. Normal a fost să-i pună invers decât cum i-a pus pe Efraim la stânga și pe Manase la dreapta. El s-a comportat cu înțelepciune prin mâinile lui așa cum a intenționat, dar fără să-l jignească pe Menașe (Manase), fiindcă el era întâiul-născut și trebuie să i se dea și lui puțină cinste.

Trebuie să explicăm că în ebraică cele două cuvinte *sikel* שִׁכּוּל „a încrucișat (mâinile)” și *sechel* שֶׁכֶּל „minte, deșteptăciune” au aceeași rădăcină.

Punerea mâinii pe cap pentru atribuirea unei binecuvântări este cunoscută din Tanach pentru a transmite o binecuvântare și pentru a obține o spiritualitate mai înaltă. Mâinile sunt acel obiect care servește la producerea acestei transmițeri: „Și Iehoșua (Iosua) Bin Nun era plin de spiritul înțelepciunii pentru că Moise își pusese (bazase) mâinile pe el” (Deuteronom 34:9). Despre preferarea părții drepte față de cea stângă: „Inima înțeleptului este la dreapta lui, dar inima nătărăului la stânga lui” (Eclesiastul 10:2).

Pe lângă folosirea mâinilor pentru binecuvântare apar și genunchii. Aceștia apar chiar spre sfârșitul pericopei noastre: „Și Iosef i-a văzut lui Efraim fiii până la a treia generație; de asemenea fiii lui Machir, fiul lui Manase, s-au născut pe genunchii lui Iosef” (Geneza 50:23). Rași ne învață cea ce spune Targumul că „i-a crescut între picioare”. Iar marele comentator Malbim (sec 19, prim-rabin al României) adaugă: „Fiii lui Machir s-au născut și au crescut pe genunchii lui Iosef și apropo ni se spune că Efraim, fratele cel mic va avea mai multe generații decât fratele său mai mare, Menașe, și va fi mai mareț decât el”. Așa i se împlinește lui Iakov, încă cât trăiește el, binecuvântarea tatălui său, Ițhak. Aici genunchii vin în locul nașterii copiilor și creșterea lor. Și din cartea lui Iov noi învățăm același lucru: „Pentru ce m-au întâmpinat genunchii? Și pentru ce sâni ca să sug?” (Iov 3:12).

Dacă urmărim cu atenție alte exemple cu genunchii în cartea Geneza putem descoperi enorma importanță a genunchilor. Când Rahel nu reușește să rămână însărcinată, ea ascultă de sfatul Sarei și îl roagă pe Iakov: „Ea însă a spus: Iată slujnica mea Bilha, intră la ea ca să nască pe genunchii mei și să dobândesc și eu fii de la ea” (Geneza 30:3). Marele comentator Rekanati (Italia, sec. 13) explică: „Ea a spus să nască pe genunchii mei că așa va atrage puterea de a rămâne gravidă”.

Iosef mai are o poreclă *avrech* אַבְרָךְ (Geneza 41:43) pe care comentatorii o explică provenind de la *birchayim* בִּרְכַיִם, adică genunchi.

Putem concluziona că într-adevăr Efraim a primit unele privilegii, dar superioritatea moștenirilor rămâne la Manase. Manase a primit pământuri atât la vest de râul Iordan cât și la est. Aceasta este binecuvântarea genunchilor (genunchiul drept pe care el a stat la binecuvântare), care sunt o parte din picioarele care pășesc pe pământ. Efraim pe de altă parte a avut privilegiul să fie binecuvântat cu mâna dreaptă a lui Iakov, care simbolizează autoritatea și gloria, dar și înțelepciunea și educația. Din urmașii lui va veni Iosua Bin Nun, despre care Rași spune că „El va cuceri (poseda) țara și va învăța poporul Israel Tora”. Cu alte cuvinte, Iehoșua combină Tora cu conducere.

În acest fel putem înțelege că mâinile și genunchii folosesc ca sursă la binecuvântări, însă reprezintă forțe diferite.

Pericopa VaYeşev - Ziua de naștere - Iom huledet יום הולדת [anul 5781]

Spre sfârșitul pericopei noastre apare următorul verset: „A treia zi a fost ziua de naștere a lui Faraon și le-a făcut ospăț tuturor slujitorilor săi” (Bereșit/Geneza 40:20).

Acest verset este scris într-o formă gramaticală-sintactică foarte aparte pe care nu o vom explica aici fiind necesară o foarte bună cunoaștere a gramaticii limbii ebraice. Putem doar menționa că aici cuvântul Faraon apare în ebraică în acuzativ pe când noi ne așteptam să fie într-o legătură nominală cu cuvântul „naștere”. Însă explicația este probabil legată de o formulă gramaticală în ebraica biblică exclusiv în care apar forme de acuzativ în loc de nominativ după verbe pasive. Cuvântul ebraic folosit aici *huledet* este gerunziul conjugării pasive a verbului „a se naște”. Traducerile în diferitele limbi, inclusiv în limba română, sunt corecte.

Rași care merge în urma celor scrise în midraș Bereșit Raba și alți mari comentatori interpretează *iom huledet* ca ziua nașterii, bazându-se pe versetul 4 din Ezechiel 16: *iom huledet* înseamnă aici „ziua în care te-ai născut”. Așa este interpretat deja și în Mișna și Talmud.

Unii dintre comentatori care merg pe urmele lui Rași spun că erau regi care în ziua de naștere dădeau grațiere la cei închiși în penitenciare. Problema este că noi nu avem dovezi scrise la așa ceva decât cu mii de ani mai târziu, pe o stâncă gravată din anul 196 î.e.n. Din această cauză mulți cred că aici este vorba nu despre ziua de naștere a faraonului ci despre ziua de încoronare. Dacă este așa, cea mai bună traducere ar fi aniversare.

Ziua de naștere la evrei după surse scrise

În Tanach aniversarea zilei de naștere este amintită foarte puțin și doar în context negativ, mai ales ni se povestește despre un obicei al regilor de a sărbători ziua lor de naștere. Profetul Osea scrie despre destrăbălarea și beția care se petreceau de „ziua regelui”: „În ziua regelui nostru, căpeteniile s-au îmbolnăvit din pricina vinului” (Osea 7:5). Iar Ezechiel pe care l-am amintit mai înainte vorbește despre ziua în care s-a născut cineva și nu despre aniversarea anuală. Și în al doilea Templu aniversarea zilei de naștere este amintită foarte puțin. În Talmud și midraș nu sunt menționați despre organizarea sărbătorilor zilei de naștere. Acest lucru este amintit doar în legătură cu păgânii și păgânismul. În tractatul Avoda Zara, consacrat idolatriei, este amintit obiceiul păgânilor de a sărbători ziua de naștere (acolo referința este la regi).

Înțelepții din Evul Mediu și din perioada care a urmat au fost împărțiți în atitudinea lor față de aceste sărbătoriri. Majoritatea au avut o atitudine defavorabilă sărbătoririi acestui eveniment, mai ales că este un obicei păgân. Mulți susțin că nu este nimic de celebrat în această zi în care am mai pierdut un an din viață și ne-am mai apropiat de moarte.

Mulți susțin că trebuie celebrate zilele de naștere când omul ajunge la vârsta de 60 de ani și la vârsta de 70 de ani. Această idee se bazează pe câteva povești din Talmud despre înțelepți care au făcut acest lucru, mulțumindu-i lui Kadoș Baruch Hu că au ajuns cu bine la vârsta aceasta., care pe vremea aceea era o vârstă foarte înaintată. Ei susțin că în această zi trebuie de spus și binecuvântarea de „Șehecheyanu”, în care mulțumim lui Kadoș Baruch Hu că ne-a adus până aici.

Sunt mulți mari rabini în ultimele secole care ne povestesc că ei sărbătoresc această aniversare și că este un obicei frumos și trebuie ținut. Vom aminti doar doi: Ben Iș Hai (sec. 19 Irak) și Baal Șem Tov (sec. 18, Ucraina). Și marele rabin Ovadia Iosef, în zilele noastre, a scris că este un obicei frumos care trebuie ținut.

Urarea tradițională este *ad mea veesrim* עד מאה ועשרים până la (vârsta de) 120.